

การทบทวนข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียนจากองค์การระหว่างประเทศและการดำเนินงานของประเทศไทย

กมลพัฒน์ มากแจ้ง*

อรทัย วลีวงศ์*

ศิริวรรณ พิชัยรังสฤษฎ์*,†

พเยาว์ พ่อนสุข*

ณัฐธินิชา แป่งการिया*

สรศักดิ์ เจริญสิทธิ์*

ผู้รับผิดชอบบทความ: กมลพัฒน์ มากแจ้ง

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียนจากองค์การระหว่างประเทศและการดำเนินงานของประเทศไทย ศึกษาโดยใช้วิธีการทบทวนเอกสารเครื่องมือคล้ายนโยบายจากองค์การระหว่างประเทศ ได้แก่ คณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ องค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ องค์การอนามัยโลก กองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ รวมถึงนโยบายและมาตรการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สำนักงานกองทุนเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และวิเคราะห์โดยใช้กรอบการทำงานด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียน 4 มิติ ประกอบด้วย 1) ด้านอาหารในโรงเรียนและสิ่งแวดล้อมทางอาหารที่ดีต่อสุขภาพ 2) ด้านอาหารและโภชนาการ 3) ด้านห่วงโซ่อุปทานและคุณค่าของอาหาร และ 4) ด้านสภาพแวดล้อมทางนโยบาย กฎหมาย และกลไกสนับสนุน ผลการศึกษา พบข้อเสนอแนะเชิงนโยบายจำนวนทั้งสิ้น 42 ข้อ ตัวอย่างเช่น การพัฒนายุทธศาสตร์แห่งชาติด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียน การกำหนดมาตรการควบคุมการโฆษณาและการตลาดอาหารไม่ดีต่อสุขภาพ การสนับสนุนการใช้วัตถุดิบการเกษตรในพื้นที่ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพื้นที่และชุมชน การส่งเสริมให้ครูและบุคลากรในโรงเรียนมีความรู้และภาวะโภชนาการที่ดี มาตรการจัดการผลประโยชน์ทับซ้อนที่เข้มแข็ง ในส่วนของผลการทบทวนมาตรการ

* สำนักงานพัฒนานโยบายสุขภาพระหว่างประเทศ กระทรวงสาธารณสุข

† กองโรคไม่ติดต่อ กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข

Received 19 May 2021; Revised 17 December 2021; Accepted 11 June 2022

Suggested citation: Markchang K, Waleewong O, Pitayarangsarit S, Phonsuk P, Pangkariya N, Charoensit S. Policy recommendations on school food and nutrition from global organizations and the policy and practice in Thailand. *Journal of Health Systems Research* 2022;16(2):215-48.

กมลพัฒน์ มากแจ้ง, อรทัย วลีวงศ์, ศิริวรรณ พิชัยรังสฤษฎ์, พเยาว์ พ่อนสุข, ณัฐธินิชา แป่งการिया, สรศักดิ์ เจริญสิทธิ์. การทบทวนข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียนจากองค์การระหว่างประเทศและการดำเนินงานของประเทศไทย. *วารสารวิจัยระบบสาธารณสุข* 2565;16(2):215-48.

ของประเทศไทย พบว่า ค่อนข้างมีความสอดคล้องตามข้อเสนอแนะนโยบายข้างต้น (34 จาก 42 ข้อแนะนำ) ตัวอย่างเช่น การจัดการมื้ออาหารกลางวันแก่นักเรียน การกำหนดมาตรฐานโภชนาการอาหารสำหรับเด็ก การส่งเสริมให้โรงเรียนมีการวางแผนการจัดซื้ออาหารในโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพและคาดการณ์ได้ (Thai School Lunch) และโครงการส่งเสริมอาหารและโภชนาการในโรงเรียนต่างๆ อย่างไรก็ตาม มาตรการที่รัฐควรพัฒนาในอนาคต ได้แก่ การกำหนดมาตรการควบคุมการโฆษณาและการตลาดอาหารที่ไม่ดีต่อสุขภาพในและรอบโรงเรียน การส่งเสริมความรู้เท่าทันสื่อและการตลาดของกลุ่มอาหารแก่เด็กนักเรียนและบุคลากร การกำหนดมาตรการจัดการกับผลประโยชน์ทับซ้อน และการส่งเสริมสุขภาพและโภชนาการของบุคลากรในโรงเรียน นอกจากนี้ รัฐควรปรับปรุงมาตรการในปัจจุบัน ได้แก่ การดำเนินโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนให้ครอบคลุมเด็กนักเรียนอย่างทั่วถึง การพัฒนาแนวปฏิบัติในการควบคุมการจำหน่ายและการตลาดของอาหารในและรอบโรงเรียนและกลไกการติดตามประเมินผลที่เป็นรูปธรรม อีกทั้ง รัฐควรมีนโยบายที่ให้ความสำคัญในการจัดการอาหารและโภชนาการในโรงเรียนที่ครอบคลุมทุกมิติ โดยสามารถนำชุดข้อเสนอแนะในการศึกษานี้มาเป็นแนวทางในการพัฒนานโยบายต่อไปได้

คำสำคัญ: อาหารและโภชนาการ, โรงเรียน, ข้อเสนอแนะนโยบาย

Policy Recommendations on School Food and Nutrition from Global Organizations and the Policy and Practice in Thailand

Kamolphet Markchang^{*}, Orratai Waleewong^{*}, Siriwan Pitayarangsarit^{*,†}, Payao Phonsuk^{*}

Nattanicha Pangkariya^{*}, Sorasak Charoensit^{*}

^{*} International Health Policy Program, Ministry of Public Health

[†] Bureau of Non Communicable Disease, Department of Disease Control, Ministry of Public Health

Corresponding author: Kamolphet Markchang, kamolphet@ihpp.thaigov.net

Abstract

This study aimed to review the school food and nutrition (SFN) policy recommendations from international organizations and the SFN policy and practice in Thailand. Policy documents were collected from the Office of the United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), the Food and Agriculture Organization (FAO), World Health Organization (WHO), United Nations Children's Fund (UNICEF), and related organizations in Thailand such as ministries of education, public health, agriculture and cooperatives, and Thai Health Promotion Foundation. Documents were analyzed based on the SFN framework, consisting of four key components; 1) healthy food environment and school food, 2) food and nutrition education, 3) inclusive procurement and value chain, 4) enabling policy, legal and institutional environment. Forty-two policy recommendations have been suggested, such as the development of a national strategy for food and nutrition in school, control of unhealthy food marketing, supporting use of local food produce for school meals, encouraging community engagement, promoting food and nutrition role models among teachers, and management of conflict of interest among involved stakeholders. Thailand has followed 34 out of 42 recommendations, such as, free school lunch, child nutritional standard, Thai School Lunch program for sustainable provision of school food, and other food and nutritional promotion programs in school. However, future SFN policies should be developed on the food/nutritional literacy among school children, teachers, and parents, conflict of interest management among involved stakeholders, and the health promotion in particular food and nutrition for all personnel in schools. Furthermore, existing SFN policies need to be strengthened, for instance, the inclusive school lunch, law and regulation to control unhealthy food marketing in school, and SFN policy monitoring and evaluation. The present study of international recommendations should be further used to guide the future SFN policy and practice in Thailand.

Keywords: food and nutrition, school, policy recommendations

ภูมิหลังและเหตุผล

การส่งเสริมอาหารและโภชนาการที่ดีแก่เด็กในโรงเรียนเป็นประเด็นด้านสาธารณสุขและสังคมที่ได้รับความสนใจในระดับนานาชาติ โดยองค์การระหว่างประเทศ ได้จัดทำกรอบนโยบายด้านอาหารและโภชนาการที่ดีแก่เด็กในโรงเรียนมากมาย เช่น องค์การอนามัยโลก (World Health Organization: WHO) พัฒนา กรอบนโยบายสำหรับโรงเรียน (school policy framework)⁽¹⁾ ปี ค.ศ. 2008 องค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (Food and Agriculture Organization of the United Nations: FAO) พัฒนา กรอบการดำเนินงานด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียน (FAO School Food and Nutrition Framework) ปี ค.ศ. 2019 เพื่อใช้เป็นแนวทางในการให้ความรู้และร่วมมือกับประเทศสมาชิกที่ต้องการส่งเสริมอาหารและโภชนาการในโรงเรียน⁽²⁾ นอกจากนี้ ยังมีตัวอย่างนโยบายสำคัญของกลุ่มประเทศต่างๆ เช่น รัฐสภาแห่งชาตินอเมริกาและแคริบเบียน (Latin American and Caribbean Parliament) ที่จัดทำกรอบกฎหมายว่าด้วยอาหารในโรงเรียน (Framework Law on School Feeding) เพื่อให้รัฐสมาชิกใช้เป็นมาตรฐานสำหรับส่งเสริมอาหารและโภชนาการแก่เด็กในโรงเรียน⁽³⁾

สำหรับประเทศไทยนั้น มีนโยบายและมาตรการด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียนมาอย่างยาวนาน นับตั้งแต่การริเริ่มนโยบายการจัดอาหารกลางวันในโรงเรียน ในปี พ.ศ. 2495 โดยกระทรวงศึกษาธิการได้ทดลองทำโครงการอาหารกลางวันแก่นักเรียนในสังกัด⁽⁴⁾ ซึ่งต่อมาได้มีนโยบายขยายให้ครอบคลุมโรงเรียนสังกัดอื่นๆ เพิ่มขึ้น และขยายอัตราค่าอาหารกลางวันเป็น 20 บาทต่อคนต่อวันในปัจจุบัน⁽⁵⁾ จนในที่สุดได้มีการพัฒนาเป็นกฎหมายพระราชบัญญัติกองทุนเพื่อโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ. 2535 ที่ออกมาเพื่อเป็นงบประมาณสนับสนุนส่งเสริมอาหารกลางวันในโรงเรียน⁽⁶⁾ นอกจากนี้ หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องยังมีนโยบายและโครงการที่จัดการอาหาร

และโภชนาการในโรงเรียนอีกมากมายและหลากหลายรูปแบบตามบทบาทของแต่ละหน่วยงาน เช่น โครงการอาหารเสริม (หรือโครงการนมโรงเรียน) ซึ่งครอบคลุมนักเรียนตั้งแต่ระดับก่อนอนุบาลถึงประถมศึกษาปีที่ 6^(4,7) หรือโครงการเด็กไทยแก้มใสของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าประเทศไทยจะมีมาตรการในการจัดการอาหารและโภชนาการในโรงเรียนออกมามากมาย แต่สถานการณ์ภาวะโภชนาการของเด็กไทยกลับยังไม่มีแนวโน้มที่ดีขึ้น จากข้อมูลการสำรวจภาวะโภชนาการของเด็กวัยเรียน (อายุ 6-14 ปี) พ.ศ. 2562 โดยกระทรวงสาธารณสุขพบว่าเด็กสูงดีสมส่วนมีแนวโน้มลดลง (จากร้อยละ 64.3 ในปี พ.ศ. 2557 เป็นร้อยละ 62.2 ในปี พ.ศ. 2563) ในขณะที่ภาวะเตี้ยเพิ่มขึ้น (จากร้อยละ 5.1 ในปี พ.ศ. 2560 เป็นร้อยละ 9.9 ในปี พ.ศ. 2563)^(8,9) นอกจากนี้ จากรายงานการสำรวจสุขภาพประชาชนไทยโดยการตรวจร่างกายครั้งที่ 5 ฉบับสุขภาพเด็ก พ.ศ. 2557 ได้รายงานว่า เด็กอายุ 1-14 ปี มีภาวะผอมเพิ่มขึ้น (จากร้อยละ 3.9 ในปี พ.ศ. 2552 เป็นร้อยละ 4.9 ในปี พ.ศ. 2557) และมีภาวะน้ำหนักเกินหรือเริ่มอ้วนเพิ่มขึ้นเช่นกัน (จากร้อยละ 9.7 ในปี พ.ศ. 2552 เป็นร้อยละ 13.9 (ในปี พ.ศ. 2557))^(10,11) อีกทั้ง พฤติกรรมการรับประทานอาหารของเด็กไทยยังคงมีรูปแบบที่ไม่เหมาะสมตามหลักโภชนาการ โดยการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติพบว่า เด็กอายุ 6-14 ปีบริโภคเครื่องดื่มที่มีรสหวานหรือน้ำอัดลม 3-4 วันต่อสัปดาห์ถึงร้อยละ 22.8 และบริโภคขนมกรุบกรอบทุกวันถึงร้อยละ 17 ซึ่งเป็นสัดส่วนที่สูงที่สุดเมื่อเทียบกับช่วงวัยอื่นๆ⁽¹²⁾

นอกจากนี้ สถานการณ์ปัจจัยแวดล้อมด้านอาหารภายในและรอบโรงเรียน (เช่น ร้านค้า ร้านอาหาร โรงอาหาร สื่อโฆษณา) ซึ่งส่งผลต่อพฤติกรรมการบริโภคอาหารที่ไม่เหมาะสมของเด็กนักเรียนยังมีความน่าเป็นห่วง โดยการสำรวจโรงเรียนจำนวน 1,245 แห่ง ของแผนงานวิจัยนโยบายอาหารและโภชนาการเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพ พบโรงเรียนที่มีการจำหน่ายอาหารแปรรูป (ลูกชิ้น ไส้กรอก

ทอด) มากถึงร้อยละ 25 จำหน่ายน้ำหวานกว่าร้อยละ 22 จำหน่ายขนมกรุบกรอบที่มีแป้งสูงกว่าร้อยละ 20 ทั้งยังพบอีกว่าบริเวณรอบรั้วโรงเรียนมีการจำหน่ายน้ำอัดลมสูงกว่าภายในโรงเรียนถึง 3.5 เท่า และโรงเรียนกว่าร้อยละ 60 รายงานว่ามีบริษัทผลิตภัณฑ์อาหารไม่ดีต่อสุขภาพเข้ามาทำการตลาดในโรงเรียน⁽¹³⁾

การศึกษาข้อเสนอแนะนโยบายด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียนจากองค์การระหว่างประเทศและการดำเนินงานของประเทศไทยจะทำให้เห็นช่องว่างทางนโยบายและมาตรการ ซึ่งจะเป็ประโยชน์ในการพัฒนานโยบายและมาตรการด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียนของประเทศไทยที่ครบถ้วนและสามารถจัดการกับปัญหาทางโภชนาการและสิ่งแวดล้อมทางอาหารของโรงเรียนได้อย่างครอบคลุมยิ่งขึ้น ดังนั้น การศึกษานี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียนและการดำเนินงานของประเทศไทย

ระเบียบวิธีศึกษา

การศึกษานี้ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยการทบทวนจากข้อมูลทุติยภูมิ (literature review) และเสนอผลแบบพรรณนา

การสืบค้นข้อมูล

1) เครื่องมือนโยบายระหว่างประเทศ (international policy instrument) ได้แก่ อนุสัญญาและข้อตกลงระหว่างประเทศ (conventions and agreements) กฎหมายระหว่างประเทศ (regulations) ข้อเสนอแนะระหว่างประเทศ (recommendations) เช่น ยุทธศาสตร์ระหว่างประเทศ แผนปฏิบัติการระหว่างประเทศ แนวปฏิบัติระหว่างประเทศ การสร้างศัพท์เฉพาะ (nomenclatures) และการทำมาตรฐาน (standards)⁽¹⁴⁾ โดยรวมถึงเครื่องมือทางวิชาการต่างๆ ที่ให้ข้อเสนอแนะหรือแนวทางในการกำหนดนโยบายและมาตรการด้านอาหาร

และโภชนาการในโรงเรียน ซึ่งมีการเผยแพร่ต่อสาธารณะในช่วงปี พ.ศ. 2544-2563 ในเว็บไซต์ของหน่วยงานระหว่างประเทศ จำนวน 4 หน่วยงาน ได้แก่ คณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (United Nations Human Rights Council: UNHRC) องค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (Food and Agriculture Organization: FAO) องค์การอนามัยโลก (World Health Organization: WHO) กองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (United Nations Children's Fund: UNICEF) โดยเอกสารที่ใช้ในการศึกษานี้ต้องมีเป้าหมายที่ให้ความสำคัญต่อสุขภาพเด็กหรือสุขภาพภายในโรงเรียนอย่างใดอย่างหนึ่ง และต้องมีวัตถุประสงค์ครอบคลุมประเด็นด้านอาหารหรือด้านสุขภาพอย่างใดอย่างหนึ่ง

2) นโยบายและมาตรการของรัฐที่เกี่ยวข้องด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียน ซึ่งประกอบด้วย แผนยุทธศาสตร์ระดับชาติ แผนแม่บทระดับชาติ มติคณะรัฐมนตรี กฎหมาย กฎระเบียบ โครงการของรัฐ มาตรฐานหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติต่างๆ รวมถึงกลไกและระบบสนับสนุนที่เกี่ยวข้องต่างๆ ที่เกิดขึ้นจนถึงปี พ.ศ. 2563 โดยค้นคว้าจากเว็บไซต์ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สำนักงานกองทุนเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) โดยให้รวมถึงหน่วยงานใต้บังคับด้วย

การวิเคราะห์ข้อมูล

1) การศึกษาข้อเสนอแนะนโยบายด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียนจากองค์การระหว่างประเทศจะใช้ขอบเขตการทำงานด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียนของ FAO เป็นกรอบ เนื่องจากมีความสอดคล้องกับบริบทของการจัดการอาหารและโภชนาการในโรงเรียนโดยตรง ซึ่งประกอบด้วย 4 มิติ ได้แก่ 1) ด้านอาหารในโรงเรียนและสิ่งแวดล้อมทางอาหารที่ดีต่อสุขภาพ (healthy food environment and school food) 2) ด้านอาหารและโภชนาการ (food and nutrition education) 3) ด้าน

ห่วงโซ่การจัดซื้อและคุณค่าแบบองค์รวม (inclusive procurement and value chain) และ 4) ด้านสภาพแวดล้อมทางนโยบาย กฎหมาย และกลไกสนับสนุน (enabling policy, legal and institutional environment)⁽²⁾ (ภาพที่ 1) และใช้นักวิจัย 2 คน พิจารณาร่วมกันอย่างมีฉันทมติในการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อจัดกลุ่มตามกรอบที่กำหนด หากพิจารณาต่างกันให้นักวิจัยคนที่ 3 เป็นผู้พิจารณาตัดสิน

2) การเปรียบเทียบข้อเสนอแนะเชิงนโยบายระหว่างประเทศกับการดำเนินงานของประเทศไทยจะวิเคราะห์โดยใช้สัญลักษณ์ “✓” หากพบมาตรการที่มีลักษณะใกล้เคียงตามข้อเสนอแนะเชิงนโยบายระหว่างประเทศ และใช้สัญลักษณ์ “✗” หากไม่พบมาตรการใดๆ ที่มีลักษณะใกล้เคียงตามข้อเสนอแนะเชิงนโยบายระหว่างประเทศ

ภาพที่ 1 ขอบเขตการดำเนินงานด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียนของ FAO
ที่มา: FAO School Food and Nutrition Framework (FAO, 2019)⁽²⁾

ตารางที่ 1 เครื่องมือนโยบายด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียนจากองค์การระหว่างประเทศ

เครื่องมือนโยบาย	หน่วยงาน	วัตถุประสงค์			เป้าหมาย		หมายเหตุ
		สิทธิมนุษยชน/ ความเสมอภาค	อาหารเพียงพอ/ ปลอดภัย/ มั่นคง	การส่งเสริมโภชนาการและสุขภาพ	สร้างเสริมสุขภาพเด็ก	โรงเรียนสร้างเสริมสุขภาพ	
1. อนุสัญญาและข้อตกลง							
1) International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (1966)	UNHRC	✓	✓	✓	✓		หลักการสิทธิทั่วไปของประชาชน
2) Convention on the Rights of the Child	UNHRC	✓	✓	✓	✓	ของเด็ก	หลักการทั่วไปสิทธิ
2. ข้อเสนอแนะและแนวปฏิบัติ							
2.1 ยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการ							
1) Global Strategy on Diet, Physical Activity and Health (DPAH) (2004)	WHO		✓	✓	✓	✓	เน้นสร้างเสริมโภชนาการในอาหาร
2) Global Action Plan on Child Wasting (2020)	WHO	✓	✓		✓	✓	
2.2 เครื่องมือทางวิชาการ							
1) Voluntary Guidelines to support the progressive realization of the right to adequate food in the context of national food security (2005)	FAO	✓	✓		✓	✓	มีการเชื่อมโยงการสร้างเสริมสุขภาพ เช่น มาตรการอาหารเสริม

ตารางที่ 1 เครื่องมือนโยบายด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียนจากองค์การระหว่างประเทศ (ต่อ)

เครื่องมือนโยบาย	หน่วยงาน	วัตถุประสงค์			เป้าหมาย		หมายเหตุ
		สิทธิมนุษยชน/ ความเสมอภาค	อาหาร เพียงพอ/ ปลอดภัย/ และสุขภาพ มั่นคง	การส่งเสริม โภชนาการ และสุขภาพ มั่นคง	สร้างเสริม สุขภาพเด็ก	โรงเรียน สร้างเสริม สุขภาพ	
2) Guide on Legislating for the right to food (2009)	FAO	✓	✓	✓	✓	✓	แนะนำมาตรการทางกฎหมาย
3) Legislating for adequate food and nutrition in schools (2019)	FAO	✓	✓	✓	✓	✓	แนะนำเนื้อหาของกฎหมายสำหรับแอฟริกา
4) Global Strategy on Diet, Physical Activity and Health: A framework to monitor and evaluate implementation (2006)	WHO		✓	✓	✓	✓	ตัวชี้วัดและแนวปฏิบัติเพื่อบรรลุผลตามยุทธศาสตร์ DPAH*
5) Nutrition-Friendly Schools Initiative: NFSI (2006)	WHO		✓	✓	✓	✓	
6) School policy framework: implementation of the WHO global strategy on diet, physical activity and health (2008)	WHO		✓	✓	✓	✓	
7) Schools as a System to Improve Nutrition, A new statement for school-based food and nutrition interventions (2017)	UNSCN	✓	✓	✓	✓	✓	
8) Protecting Children's Right to a Healthy Food Environment (2019)	UNICEF	✓	✓	✓	✓	✓	พัฒนาขึ้นเมื่อครบรอบ 30 ปี CRC**
9) Set of recommendations on the marketing of foods and non-alcoholic beverages to children	WHO			✓	✓	✓	

หมายเหตุ: *Global Strategy on Diet, Physical Activity and Health 2004, **Convention on the Rights of the Child 1989, FAO = Food and Agriculture Organization, UNHRC = United Nations Human Rights Council, UNICEF = United Nations Children's Fund, UNSCN = United Nations Standing Committee on Nutrition, WHO = World Health Organization

ผลการศึกษา

การทบทวนข้อเสนอแนะนโยบายระหว่างประเทศ

ผลการสืบค้นเครื่องมือนโยบายระหว่างประเทศ

จากการค้นคว้าพบเอกสารเครื่องมือนโยบายระหว่างประเทศตามเงื่อนไขจำนวน 13 ฉบับ ประกอบด้วย อนุสัญญาและข้อตกลงระหว่างประเทศ 2 ฉบับ ข้อเสนอแนะระหว่างประเทศ 11 ฉบับ โดยแบ่งเป็นยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการ 2 ฉบับ และข้อเสนอแนะและแนวทางปฏิบัติ 9 ฉบับ (ตารางที่ 1)

หลักการสำคัญของการจัดการด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียน

ผลการทบทวนพบหลักการสำคัญ 4 ประการที่ใช้ยึด

ปฏิบัติในการจัดการด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียน ดังนี้ 1) หลักการด้านสิทธิมนุษยชนของเด็กในการเข้าถึงอาหารที่เพียงพอ และรัฐรวมถึงบุคลากรในโรงเรียนต้องเคารพในสิทธินั้น 2) หลักความเสมอภาคและไม่เลือกปฏิบัติต่อเด็กในการเข้าถึงบริการและความเสมอภาคทางสังคมภายในโรงเรียน 3) หลักการว่าโรงเรียนเป็นพื้นที่สำคัญในการส่งเสริมอาหารและโภชนาการของเด็กที่ทุกภาคส่วนต้องตระหนัก และ 4) หลักการด้านการมีส่วนร่วมที่ทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ เอกชน ครู บุคลากรในโรงเรียน รวมถึงผู้ปกครองและชุมชนต้องให้ความสำคัญและเข้ามามีบทบาทในการจัดการด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียน (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 หลักการสำคัญของการจัดการด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียน

หลักการ	เนื้อหา	หน่วยงาน
1) สิทธิมนุษยชนของเด็ก	เด็กทุกคนมีสิทธิขั้นพื้นฐานที่สามารถเข้าถึงการบริการอาหารในโรงเรียน ทั้งมื้อเช้า มื้อกลางวัน และอาหารว่างที่มีราคาถูก โดยให้รวมถึงปริมาณอาหาร ความถี่ในการรับอาหาร เพื่อให้แน่ใจว่านักเรียนจะได้รับอาหารที่เพียงพอ ^{a,b,c}	UNHRC, WHO, FAO, UNICEF
	สร้างความมั่นใจว่ารัฐ ครู และบุคลากรในโรงเรียนต้องเคารพสิทธิของเด็กในการเข้าถึงอาหารที่ดีต่อสุขภาพ รวมถึงเคารพอาหารจากชุมชนท้องถิ่น ^d	UNSCN
	เด็กนักเรียนที่ยากต่อการเข้าถึงอาหารมีสิทธิที่จะได้รับอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการอย่างเพียงพอ ^d	UNSCN
2) ความเสมอภาค ความเท่าเทียมและไม่เลือกปฏิบัติในโรงเรียน	สร้างความมั่นใจว่าไม่มีการแบ่งแยกระหว่างกลุ่มเด็กนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการอาหารฟรีหรือกลุ่มลดราคากับกลุ่มนักเรียนปกติ หรือแบ่งแยกระหว่างเพศ ^a	WHO
	สร้างความมั่นใจว่าเด็กที่มีความเปราะบาง (เช่น เด็กหญิง เด็กจากชุมชนพื้นเมือง และกลุ่มชาติพันธุ์ชายขอบ) จะไม่ถูกเลือกปฏิบัติในด้านอาหารและโภชนาการ ^d	UNSCN
	สร้างความมั่นใจว่าเด็กไม่ถูกเลือกปฏิบัติหรือถูกตีตราในสถานะทางโภชนาการของเด็ก ^b	UNICEF
3) บทบาทของโรงเรียน ต่อสุขภาพ	โรงเรียนเป็นพื้นที่ที่มีอิทธิพลสำคัญต่อการดำรงชีวิตและเป็นระบบสำคัญในการปรับปรุงโภชนาการของเด็ก ^{a,d}	WHO, UNSCN
4) การมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน	การดำเนินงานด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียนเป็นความรับผิดชอบของทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ เอกชน ชุมชนท้องถิ่น ครูและบุคลากรในโรงเรียน และผู้ปกครอง ^c	FAO

ที่มา: ^a School policy framework: implementation of the WHO global strategy on diet, physical activity and health, ^b Protecting Children's Right to a Healthy Food Environment, ^c Legislating for adequate food and nutrition in schools, ^d Schools as a System to Improve Nutrition, A new statement for school-based food and nutrition interventions

หมายเหตุ: FAO = Food and Agriculture Organization, UNHRC = United Nations Human Rights Council, UNICEF = United Nations Children's Fund, UNSCN = United Nations Standing Committee on Nutrition, WHO = World Health Organization

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านอาหารและโภชนาการ ในโรงเรียน

ผลการทบทวนพบข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียน ตามขอบเขตการดำเนินงานด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียน 4 มิติ⁽²⁾ พบข้อเสนอแนะเชิงนโยบายจำนวนทั้งสิ้น 42 ข้อ ดังนี้ (รายละเอียดตามภาคผนวก ก)

1) มิติอาหารในโรงเรียนและสิ่งแวดล้อมทางอาหาร ที่ดีต่อสุขภาพ

มิติด้านอาหารในโรงเรียนและสิ่งแวดล้อมทางอาหารที่ดีต่อสุขภาพถือเป็นมิติที่ได้รับความสำคัญมากที่สุดเนื่องจากมีผลกระทบโดยตรงต่อภาวะโภชนาการของเด็กนักเรียน ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับพื้นที่ โครงสร้างพื้นฐานและเงื่อนไขทั้งภายในและนอกอาคารของโรงเรียนที่มีผลต่อการได้รับหรือการซื้ออาหาร เช่น มีอาหารในโรงเรียน โรงอาหาร ร้านจำหน่ายอาหาร เครื่องจำหน่ายอัตโนมัติ นอกจากนี้ ยังรวมถึงข้อมูลเกี่ยวกับอาหารและโภชนาการ การกำหนดราคา และการส่งเสริมการตลาดของผลิตภัณฑ์อาหาร (การโฆษณา แบนด์ ฉลากอาหาร บรรจุภัณฑ์ โปรโมชัน) อีกด้วย⁽²⁾ โดยผู้วิจัยจำแนกข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและมาตรการเป็น 4 กลุ่มย่อย ดังนี้

- ด้านการจัดมีอาหารที่ปลอดภัย เพียงพอและมี โภชนาการ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและมาตรการที่สำคัญ ได้แก่ การสนับสนุนให้มีการจัดมีอาหารที่มีโภชนาการฟรีแก่เด็กนักเรียน^(1,15,16) การกำหนดมาตรฐานโภชนาการสำหรับเด็ก^(1,16-18) การป้องกันอาหารที่ไม่ปลอดภัยในโรงเรียน^(16,18) การกำหนดมาตรฐานน้ำสะอาด^(15,18) การสนับสนุนการประกอบอาหารที่ถูกสุขอนามัยและคงสารอาหารที่ดีเอาไว้⁽¹⁾ นอกจากนี้ ยังแนะนำให้มีการสนับสนุนมีอาหารที่มีโภชนาการแก่บุคลากรในโรงเรียนอีกด้วย⁽¹⁾

- ด้านการจัดสถานที่ประกอบอาหารและรับ ประทานอาหาร

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและมาตรการที่สำคัญ ได้แก่

การควบคุมความสะอาดและถูกสุขอนามัย⁽¹⁾ การสนับสนุนให้มีจุดบริการที่เพียงพอต่อความต้องการของปริมาณนักเรียนและบุคลากร⁽¹⁾ รวมถึงการกำหนดระยะเวลารับประทานอาหารที่เพียงพอต่อการเลือกและรับประทานอาหารของเด็กนักเรียน⁽¹⁾

- ด้านการควบคุมร้านจำหน่ายอาหาร

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและมาตรการที่สำคัญ ได้แก่ การกำหนดให้ร้านจำหน่ายอาหารทั้งภายในและรอบรั้วโรงเรียนจำหน่ายอาหารที่ปลอดภัย มีคุณภาพ และมีสารอาหารที่เพียงพอและเหมาะสม^(1,15) การกำหนดให้ร้านจำหน่ายอาหารภายในโรงเรียนอยู่ในบริเวณที่เข้าถึงได้ง่าย (รวมถึงเครื่องจำหน่ายอาหารอัตโนมัติ)⁽¹⁾

- ด้านการควบคุมการตลาดและโฆษณาสินค้า อาหาร

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและมาตรการที่สำคัญ ได้แก่ การกำหนดมาตรการควบคุมการโฆษณาและการตลาดกลุ่มอาหารสำเร็จรูปที่มีไขมันอิ่มตัว โซเดียม และน้ำตาลในปริมาณสูงทั้งภายในพื้นที่โรงเรียน^(1,15,17-19) และรอบรั้วโรงเรียน^(15,17) และควรมีการกำหนดมาตรการควบคุมการโฆษณาแฝง (สื่อการสอน อุปกรณ์การเรียน อุปกรณ์กีฬา สนามกีฬา หรือกิจกรรมของโรงเรียนต่างๆ หรือกิจกรรมการแข่งขันระหว่างโรงเรียน)⁽¹⁾ ด้วย

2) มิติอาหารและโภชนศึกษา

ด้วยเป้าหมายที่สำคัญของอาหารและโภชนศึกษาคือการมุ่งหวังที่จะส่งเสริมมุมมอง ทักษะ แนวทางปฏิบัติ และลักษณะนิสัยด้านการบริโภคอาหารของเด็กในระยะยาวเพื่อเอื้อต่อสุขภาพที่ดีและความเป็นอยู่ที่ดีของเด็กนักเรียนและครอบครัว⁽²⁾ ดังนั้นในการจัดการด้านอาหารและโภชนศึกษาจึงมุ่งเน้นให้โรงเรียนเป็นสิ่งแวดล้อมทางความรู้ด้านโภชนาการอาหารของเด็กนักเรียนและชุมชนรอบโรงเรียนเป็นสำคัญ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและมาตรการ ได้แก่ การกำหนดหลักสูตรการศึกษาที่บูรณาการองค์ความรู้ด้านอาหารและโภชนาการ^(1,15,16,18) และการรู้เท่าทันสื่อและ

การตลาดของผลิตภัณฑ์อาหารและเครื่องดื่มที่ส่งผลเสียต่อสุขภาพ⁽¹⁾ การสนับสนุนการพัฒนาครูและบุคลากรในโรงเรียนให้มีความรู้และทักษะด้านอาหารและโภชนาการเพื่อเป็นแบบอย่างการมีสุขภาพที่ดีและสามารถถ่ายทอดความรู้แก่เด็กนักเรียนและชุมชนได้^(1,18,20)

3) มิติห่วงโซ่การจัดซื้อและคุณค่าแบบองค์รวม

การเชื่อมโยงความต้องการอาหารที่ปลอดภัย หลากหลาย และมีคุณค่าทางโภชนาการของโรงเรียนกับผลผลิตในท้องถิ่นจะช่วยเพิ่มและกระจายผลประโยชน์จากการจัดการอาหารในโรงเรียนไปสู่ผู้ผลิตอาหารในพื้นที่ (เกษตรกรรายย่อยและชุมชนท้องถิ่น) และเป็นการเสริมสร้างความเชื่อมโยงระหว่างโภชนาการ การเกษตรและสังคมให้มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น⁽²⁾

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและมาตรการ ได้แก่ การส่งเสริมการทำเกษตรและผลิตอาหาร ทั้งที่บ้านและที่โรงเรียน⁽²¹⁾ รวมถึงการสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรรายย่อยและกลุ่มเกษตรกรผลิตอาหารที่มีคุณภาพและปลอดภัยเพื่อสนับสนุนแก่โรงเรียน และการสนับสนุนให้โรงเรียนมีการวางแผนการจัดซื้ออาหารในโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ เป็นระบบและคาดการณ์ได้⁽¹⁸⁾

4) มิติสภาพแวดล้อมทางนโยบายและกลไกสนับสนุน

การออกแบบและการดำเนินการจัดการอาหารและโภชนาการในโรงเรียนแบบองค์รวมอย่างยั่งยืนมีความจำเป็นต้องมีความมุ่งมั่นทางนโยบาย ความร่วมมือจากหลายภาคส่วน ผู้รับผิดชอบและการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนอย่างสม่ำเสมอ⁽²⁾ สำหรับข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและมาตรการผู้วิจัยจำแนกเป็น 3 กลุ่มย่อย ดังนี้

- ด้านการสนับสนุนเชิงนโยบายในระดับประเทศ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและมาตรการ ได้แก่ กำหนดยุทธศาสตร์หรือบูรณาการประเด็นด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียนเข้าเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์แห่งชาติ^(18,20) การส่งเสริมให้โรงเรียนพัฒนานโยบายหรือโครงการเพื่อสนับสนุนการจัดการอาหารเพื่อสุขภาพ

ในโรงเรียน^(20,22) รวมถึง มาตรการสร้างการยอมรับแก่โรงเรียน (school recognition) ในการจัดการอาหารและโภชนาการ (เช่น การให้รางวัล หรือกำหนดสถานะพิเศษแก่โรงเรียน)⁽¹⁾ และควรมีการจัดตั้งกองทุนหรือจัดสรรงบประมาณของประเทศในด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียน โดยเฉพาะมีอาหารหลักและอาหารเสริมในโรงเรียน^(18,22)

- ด้านการสร้างการมีส่วนร่วมของพื้นที่และชุมชน

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและมาตรการ ได้แก่ การสนับสนุนการกระจายอำนาจด้านการจัดการอาหารและโภชนาการในโรงเรียนไปยังหน่วยงานระดับท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพ⁽¹⁵⁾ ส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการอาหารและโภชนาการในโรงเรียน เช่น การกำหนดเมนูอาหารหลักอาหารว่าง การจัดสรรหรือจัดหาวัตถุดิบ⁽¹⁵⁾ การสนับสนุนเงินทุน⁽¹⁾ หรือเป็นกลไกการตรวจสอบการดำเนินงาน⁽¹⁵⁾

- ด้านการติดตามและประเมินผล

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและมาตรการ ได้แก่ การส่งเสริมให้โรงเรียนมีผู้เชี่ยวชาญในการวิจัย ติดตาม และประเมินผลภาวะโภชนาการ⁽¹⁾ การส่งเสริมให้โรงเรียนมีระบบการคัดกรองภาวะโภชนาการเด็กนักเรียนเป็นประจำ เช่น การวัดน้ำหนักตัวและความสูง และควรมีการรายงานผลแก่ผู้ปกครองและแลกเปลี่ยนข้อมูลกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เช่น หน่วยงานบริการสุขภาพชุมชน⁽¹⁾ การสร้างกลไกการติดตามประเมินผลการดำเนินงานทั้งในระดับส่วนกลางและพื้นที่อย่างมีส่วนร่วมและโปร่งใส⁽¹⁵⁾ และการกำหนดมาตรการจัดการกับผลประโยชน์ทับซ้อน (conflict of interest: COI) ที่เข้มแข็ง⁽¹⁸⁾

การทบทวนนโยบายและมาตรการของประเทศไทย

นโยบายของรัฐด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียน

นโยบายครั้งสำคัญเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2542 คณะรัฐมนตรีมีมติให้การส่งเสริมให้นักเรียนทุกคนได้รับประทานอาหารกลางวันอิ่มทุกวันเป็นนโยบายสำคัญของรัฐบาล

ส่งผลให้โครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนได้รับการสนับสนุนงบประมาณประจำปีโดยตรง จากแต่เดิมใช้ดอกผลของกองทุนเพื่ออาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษาซึ่งไม่เพียงพอต่อความต้องการของเด็กนักเรียนทั่วประเทศ ดังนั้น หลังจากประกาศนโยบายของรัฐบาลจึงมีการปรับขยายขนาดของเด็กนักเรียนภายใต้โครงการอาหารกลางวันเพิ่มมากขึ้น ทั้งในเชิงจำนวนของเด็กนักเรียนและงบประมาณรายหัว

นอกจากนี้ ในยุทธศาสตร์แห่งชาติหลายฉบับยังได้สอดแทรกประเด็นด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียนเข้าไปเป็นส่วนสำคัญที่จะต้องพัฒนาให้เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นกรอบยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหารของประเทศไทยที่แนะนำให้มีการส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้การทำเกษตร และผลิตอาหารในโรงเรียนและชุมชนผ่านระบบเกษตรกรประณีต (smart farmer) รวมทั้งสนับสนุนให้เกษตรกรรายย่อย และกลุ่มเกษตรกรผลิตอาหารที่มีคุณภาพและปลอดภัยในระบบพันธสัญญากับโรงเรียน^(23, 24) หรือยุทธศาสตร์ในการจัดการปัญหาภาวะน้ำหนักเกินและโรคอ้วน พ.ศ. 2553-2562 ซึ่งแนะนำให้มีการมาตรการป้องกันอาหารที่ไม่ดีต่อสุขภาพและป้องกันการส่งเสริมการตลาดอาหารที่ไม่ดีต่อสุขภาพในโรงเรียน⁽²⁵⁾ หรือยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติที่ส่งเสริมให้โรงเรียนจัดหาอาหารหรือวัตถุดิบที่ผลิตจากเกษตรอินทรีย์ในการทำอาหารให้แก่เด็กนักเรียน^(26, 27) และในการประชุมสมัชชาสุขภาพแห่งชาติครั้งที่ 6 ยังได้มีวาระการพิจารณาการพัฒนากระบวนการจัดการอาหารในโรงเรียนอีกด้วย⁽²⁸⁾

มาตรการของรัฐด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียน

มาตรการด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียนของประเทศไทยมีการดำเนินงานหลักในลักษณะของโครงการของรัฐบาล ซึ่งประกอบด้วย 2 โครงการสำคัญ ได้แก่

1) โครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน (พ.ศ. 2542) โดยอาหารกลางวันในโรงเรียนมีการดำเนินงานมาตั้งแต่ พ.ศ. 2495 โดยกระทรวงศึกษาธิการได้ทดลองจัดอาหาร

กลางวันแก่นักเรียนในสังกัด แต่ยังเกิดปัญหาการขาดแคลนงบประมาณ ในปี พ.ศ. 2530 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (ปัจจุบันคือสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน) มีนโยบายให้ทุกโรงเรียนดำเนินโครงการอาหารกลางวัน ภายใต้คำขวัญ “60 พรรษา มหาราชฯ เด็กประถมศึกษาไม่หิวโหย”⁽⁴⁾ อย่างไรก็ตาม ปัญหาด้านการขาดแคลนงบประมาณยังคงเป็นปัญหาหลักของโครงการดังกล่าว ในปี พ.ศ. 2535 ประเทศไทยได้ตรากฎหมายพระราชบัญญัติกองทุนเพื่อโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ. 2535 ขึ้น เพื่อเป็นทุนหมุนเวียนและใช้จ่ายสำหรับการสนับสนุนและช่วยเหลือภาวะโภชนาการของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา โดยมีกระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้รับผิดชอบหลักในการบริหารกองทุน⁽⁶⁾ ถึงกระนั้นแล้ว งบประมาณจากกองทุนฯ ก็ยังไม่สามารถที่จะจัดหาอาหารกลางวันได้ครอบคลุมนักเรียนประถมศึกษาได้ทั้งหมด ดังนั้น ในปี พ.ศ. 2542 โครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนจึงกลายเป็นนโยบายสำคัญของรัฐบาล⁽⁴⁾ และจำเป็นต้องร่วมมือกันระหว่างกระทรวงศึกษาธิการกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และเห็นชอบให้กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข และทุกกระทรวง ทบวง กรม ให้การสนับสนุนการดำเนินงานตามโครงการดังกล่าว⁽²⁹⁾ ในปี พ.ศ. 2543 คณะรัฐมนตรีมีมติอนุมัติในหลักการให้จัดสรร “งบประมาณรายจ่ายประจำปีทุกปี” เพื่อสนับสนุนโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษาและโครงการอาหารกลางวันเด็กก่อนประถมศึกษา โดยต้องสนับสนุนนักเรียนไม่น้อยกว่าร้อยละ 30 ของจำนวนนักเรียน และให้มีการพิจารณาจัดสรรดอกผลจากกองทุนเพื่อโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษาเต็มจำนวนตามวงเงินดอกผลที่ได้รับในแต่ละปีมาสนับสนุน รวมทั้งการปรับวิธีการบริหารจัดการกองทุนและงบประมาณเพิ่มเติมตามโครงการฯ เพื่อให้มีเงินทุนหมุนเวียนและมีดอกผลที่จะนำมาเสริมได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน⁽³⁰⁾ ในปี พ.ศ. 2544 กระทรวงศึกษาธิการได้ถ่ายโอนงบประมาณค่าอาหารกลางวันไปให้กระทรวง

มหาดไทยตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ส่งผลให้โรงเรียนทุกสังกัดที่มีสิทธิได้รับงบประมาณอาหารกลางวันต้องดำเนินการของงบประมาณผ่านไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่

การดำเนินโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนมีการขยายความครอบคลุมและปรับเปลี่ยนงบประมาณจากรัฐบาลมาอย่างต่อเนื่อง จนปัจจุบันได้สนับสนุนงบประมาณอาหารกลางวันจำนวน 200 วันต่อปีแก่เด็กนักเรียนทุกคน ตั้งแต่เด็กเล็กถึงเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6⁽³¹⁾ โดยใช้อัตราค่าอาหารกลางวันคนละ 20 บาทต่อวัน⁽⁵⁾

2) โครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน (พ.ศ. 2535) ถูกจัดทำขึ้นเพื่อแก้ปัญหาการขาดสารอาหารและภาวะทุพโภชนาการในเด็ก ด้วยเห็นว่าเด็กควรจะได้ดื่มนมซึ่งเป็นอาหารธรรมชาติที่มีความสมบูรณ์ และมีคุณค่าทางโภชนาการสูง อันจะส่งผลให้พัฒนาการด้านต่างๆ ของเด็กเป็นไปอย่างเต็มศักยภาพ และยังสามารถจัดการปัญหานมในประเทศล้นตลาดอีกด้วย ในแง่ของความก้าวหน้าของโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียนมีการพัฒนาและขยายความครอบคลุมเด็กนักเรียนมาอย่างต่อเนื่อง โดยในระยะแรกได้จัดสรรงบประมาณสนับสนุนเฉพาะเด็กก่อนประถมศึกษา (อนุบาล 1-3) จนกระทั่งปี พ.ศ. 2538 ได้ขยายเป้าหมายสู่เด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ต่อมาในปี พ.ศ. 2542 ขยายเป้าหมายถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ในปี พ.ศ. 2552 ได้ขยายเป้าหมายนักเรียนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และในปี พ.ศ. 2559 ได้ขยายให้นักเรียนได้ดื่มนมเป็นระยะเวลา 260 วันต่อปี⁽³²⁻³⁴⁾ และเช่นเดียวกันกับโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน (พ.ศ. 2542) ในปี พ.ศ. 2544 กระทรวงศึกษาธิการได้ถ่ายโอนงบประมาณไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการจัดซื้อและจัดส่งให้กับสถานศึกษาตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจ พ.ศ. 2542

นอกเหนือจากโครงการหลักของรัฐบาลแล้ว หน่วย

งานต่างๆ เช่น กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข ยังได้จัดทำโครงการระดับหน่วยงานขึ้นมากมายเพื่อสนับสนุนอาหารและโภชนาการแก่เด็กนักเรียนในโรงเรียน ได้แก่

1) โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน (พ.ศ. 2523) โดยพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่มีพระราชประสงค์จะพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นจากการขาดแคลนอาหารกลางวันและให้นักเรียนได้รับความรู้ด้านโภชนาการและด้านการเกษตรเพื่อใช้ประกอบอาชีพในอนาคต ในระยะเริ่มต้นได้การดำเนินงานในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนและมีการขยายผลต่อไปยังโรงเรียนในสังกัดอื่นๆ โดยกิจกรรมหลักจะมุ่งเน้นให้โรงเรียนการทำเกษตรในพื้นที่โรงเรียน การอบรมครู นักเรียนและผู้ปกครองเกี่ยวกับการผลิตและการจัดการผลผลิตทางการเกษตรให้ได้มาตรฐาน รวมการขยายพันธุ์พืช การดูแลรักษาไม้ผลต้นเดิม และการแปรรูปถนอมอาหาร นอกจากนี้ ยังมีการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้านที่โรงเรียนตั้งอยู่^(35,36)

2) โครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ (พ.ศ. 2545) กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุขได้จัดทำโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนด้านสุขภาพเพื่อให้ความรู้ไปกับการพัฒนาทางการศึกษา โดยการพัฒนาศักยภาพโรงเรียนให้เป็นจุดเริ่มต้นและศูนย์กลางของการพัฒนาสุขภาพ รวมทั้งพัฒนาชุมชนให้มีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพตนเองและครอบครัว และเพื่อให้โรงเรียนมีแนวทางการดำเนินงานเป็นมาตรฐานเดียวกัน ในปี พ.ศ. 2545 กรมอนามัยจึงจัดทำเกณฑ์มาตรฐานการประเมินโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพให้ครอบคลุมทั้ง 10 องค์ประกอบของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพขึ้น โดยแบ่งระดับการรับรองโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพเป็น 3 ระดับ คือ ระดับทอง เงิน และทองแดง และจัดทำเกณฑ์มาตรฐานการประเมินโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับเพชรขึ้นในปี พ.ศ. 2552 ทั้งนี้

ในปี พ.ศ. 2561 มีโรงเรียนเข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 3,349 โรงเรียน โดยเป็นโรงเรียนระดับเพชร 30 โรงเรียน

3) โครงการพัฒนาระบบและกลไกเพื่อเด็กไทยมีโภชนาการสมวัย (พ.ศ. 2552) กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุขได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) เพื่อเสริมสร้างศักยภาพและสมรรถนะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงเรียน ศูนย์เด็กเล็ก บ้านรับเลี้ยงและชุมชน รวมทั้งภาคีเครือข่ายในการพัฒนาพฤติกรรมโภชนาการที่พึงประสงค์เพื่อนำไปสู่การมีภาวะโภชนาการสมวัยของทารก เด็กวัยก่อนเรียนและเด็กวัยเรียน โดยมีกิจกรรมหลัก ได้แก่ 1) พัฒนาเครื่องมือวัดกรรมด้านอาหารและโภชนาการสำหรับการเสริมสร้างศักยภาพและสมรรถนะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) โรงเรียน ศูนย์เด็กเล็ก บ้านรับเลี้ยงและชุมชน รวมทั้งภาคีเครือข่าย 2) พัฒนาบุคลากรทุกระดับที่เกี่ยวข้องกับการจัดการอาหารและโภชนาการให้ได้รับการพัฒนาศักยภาพ/ทักษะเพื่อเสริมความรู้ด้านการจัดการอาหารและโภชนาการ 3) พัฒนาโรงเรียนต้นแบบ 4) ผลักดันให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขับเคลื่อนนโยบายหรือกำหนดแผนงานด้านอาหารและโภชนาการตามแนวทางของโครงการ 5) ผลักดันให้เกิดแผนชุมชน 6) พัฒนาระบบการเฝ้าระวังทางโภชนาการ 7) สนับสนุนและพัฒนาให้เกิดองค์กรที่พึงประสงค์ และ 8) สื่อสารเพื่อการขับเคลื่อนงานโภชนาการสมวัยและขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ⁽³⁷⁾ ภายใต้โครงการดังกล่าวนี้ได้พัฒนาเครื่องมือในการสื่อสารองค์ความรู้ด้านโภชนาการสมวัยออกมามากมาย เช่น คู่มือ “ท้องถิ่นทำได้เด็กไทยมีโภชนาการสมวัย, คู่มืออาหารตามวัยสำหรับทารกและเด็กเล็ก, คู่มือประเมินตนเองของชุมชน/หมู่บ้านโภชนาการสมวัย, คู่มือและโปรแกรมสำเร็จรูปการเฝ้าระวังทางโภชนาการ, คู่มือปฏิบัติการมาตรฐาน อาหาร ขนม และเครื่องดื่มในโรงเรียนประถมศึกษา⁽³⁷⁾

4) โครงการโรงเรียนต้นแบบนักเรียนไทยสุขภาพดี

(พ.ศ. 2555) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานแห่งกระทรวงศึกษาธิการได้จัดทำโครงการโรงเรียนต้นแบบนักเรียนไทยสุขภาพดีขึ้นเพื่อคัดเลือกโรงเรียนต้นแบบการส่งเสริมสุขภาพของเด็กนักเรียน โดยเกณฑ์การประเมินประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ ด้านโภชนาการและอาหารที่ปลอดภัย ด้านการออกกำลังกาย กีฬาและนันทนาการ ด้านทันตสุขภาพ และด้านการมีส่วนร่วมและเครือข่าย ในปี พ.ศ. 2561 มีโรงเรียนต้นแบบนักเรียนไทยสุขภาพดี จำนวน 5 รุ่น รวมทั้งสิ้น 273 โรงเรียน ในด้านโภชนาการและอาหารที่ปลอดภัยนั้น โครงการมีการกำหนดตัวชี้วัดที่ค่อนข้างครอบคลุมตามกรอบการจัดการด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียน โดยมีตัวชี้วัดเชิงผลลัพธ์ทางภาวะโภชนาการของเด็ก เช่น นักเรียนที่มีส่วนสูงตามเกณฑ์ นักเรียนที่มีภาวะอ้วน ผอมหรือเตี้ย นอกจากนี้ยังมีตัวชี้วัดเชิงกระบวนการที่สำคัญ เช่น การใช้เกลือไอโอดีนในการปรุงอาหาร การบูรณาการเรื่องอาหารและโภชนาการศึกษาในหลักสูตรของโรงเรียน การควบคุมการจำหน่ายอาหารไม่ดีต่อสุขภาพ การมีมาตรฐานสุขาภิบาล และการมีระบบการติดตามประเมินผล⁽³⁸⁾

5) โครงการเด็กไทยแก้มใส (พ.ศ. 2558) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ร่วมกับองค์กรภาคีเครือข่ายได้จัดทำ “โครงการเด็กไทยแก้มใส” เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเจริญพระชนมายุครบ 60 พรรษาในปี พ.ศ. 2558 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้โรงเรียนในสังกัดต่างๆ ที่ร่วมโครงการมีความสามารถในการบริหารจัดการด้านอาหาร โภชนาการและสุขภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล นำไปสู่การพัฒนาแบบการจัดการด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียนที่ดีและยั่งยืน (best practice model) และก่อให้เกิดการขยายผลทั่วประเทศ ภายใต้โครงการเด็กไทยแก้มใสจะประกอบด้วยฐานการเรียนรู้ 8 ด้าน ประกอบด้วย 1) การเกษตรในโรงเรียน 2) สหกรณ์นักเรียน 3) การจัดการ

บริการอาหารของโรงเรียน 4) การติดตามภาวะโภชนาการ 5) การพัฒนาสุขนิสัยของนักเรียน 6) การจัดบริการสุขภาพ 7) การพัฒนาอนามัยสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนให้ถูกสุขลักษณะ และ 8) การจัดการเรียนรู้เกษตร โภชนาการ และสุขภาพอนามัย โดยในปี พ.ศ. 2558 มีโรงเรียนเข้าร่วมโครงการ 556 โรงเรียน⁽³⁹⁾ และในปี พ.ศ. 2562 มีโรงเรียนต้นแบบเด็กไทยเข้มแข็งแล้วจำนวนทั้งสิ้น 50 โรงเรียน

นอกจากนี้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังมีการกำหนดหลักเกณฑ์มาตรฐานและแนวปฏิบัติในการจัดการอาหารและโภชนาการสำหรับเด็กนักเรียนในโรงเรียนอีกมากมาย ได้แก่ 1) เอกสาร “ปริมาณสารอาหารอ้างอิงที่ควรได้รับประจำวันสำหรับคนไทย” ซึ่งกำหนดปริมาณสารอาหารที่เด็กควรได้รับในแต่ละวัน⁽⁴⁰⁾ 2) มาตรฐานโรงเรียนคุ้มครองเด็ก (พ.ศ. 2546) เพื่อกำหนดมาตรฐานด้านสุขาภิบาลและสถานที่สำหรับประกอบอาหารในโรงเรียน⁽⁴¹⁾ 3) คู่มือการจำแนกอาหาร ขนมนมและเครื่องดื่มตามมาตรฐานโภชนาการ สำหรับเด็กอายุ 3-18 ปี (พ.ศ. 2557) เพื่อเป็นเกณฑ์การจำแนกอาหาร ขนมนมและเครื่องดื่มที่ได้มาตรฐานสำหรับบริการหรือจำหน่ายในโรงเรียน⁽⁴²⁾ 4) คู่มือการจัดการอาหารกลางวันนักเรียนตามมาตรฐานโภชนาการ สุขาภิบาลอาหารและอาหารปลอดภัยสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา (พ.ศ. 2558) เพื่อใช้เป็นแนวทางการพัฒนาคุณภาพอาหารกลางวันนักเรียนให้ได้มาตรฐานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล⁽³⁹⁾ 5) แนวทางการจัดอาหารกลางวัน “เด็กวัยเรียน” เมนูอาหารจานเดียวทางเลือก เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของการจัดทำอาหารกลางวันในโรงเรียนเพื่อให้เด็กมีภาวะการเจริญเติบโตที่เหมาะสม⁽⁴³⁾ 6) คู่มือการควบคุมและเฝ้าระวังคุณภาพน้ำดื่มในโรงเรียน พ.ศ. 2561⁽⁴⁴⁾ และ 7) แนวทางปฏิบัติในการจัดซื้อวัตถุดิบเพื่อในการประกอบอาหาร การจ้างบุคคลเพื่อประกอบอาหาร หรือการจ้างเหมาประกอบอาหาร (ปรั่งสำเร็จ) (พ.ศ. 2562) เพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องตามพระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ.

2560 ในการบริหารจัดการงบประมาณโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน⁽⁴⁵⁾

ประเทศไทยมีการพัฒนาระบบสนับสนุนเพื่อการจัดการอาหารและโภชนาการในโรงเรียนหลายระบบ ได้แก่ 1) ระบบการจัดเก็บข้อมูลภาวะโภชนาการของเด็กนักเรียน ได้แก่ ระบบ Data Management Center: DMC) ของกระทรวงศึกษาธิการ⁽⁴⁶⁾ ระบบ School Information System: SIS ของกรมการส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น⁽⁴⁷⁾ และระบบสารสนเทศสถานศึกษาเอกชนและการบริหารจัดการเงินอุดหนุน (Private School Information and Support System: PSIS) ของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน 2) ระบบแนะนำสำหรับอาหารกลางวันในโรงเรียนแบบอัตโนมัติ (Thai School Lunch) โดยศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ (National Electronics and Computer Technology Center: NECTEC) เพื่อเป็นเครื่องมือช่วยให้โรงเรียนสามารถจัดอาหารกลางวันได้ตรงตามหลักโภชนาการที่เด็กควรได้รับ⁽⁴⁸⁾ 3) นักโภชนาการประจำท้องถิ่น โดยกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อทำหน้าที่ดูแลคุณค่าด้านโภชนาการของเด็ก เยาวชนและประชาชนในท้องถิ่น รวมถึงบุคคลที่ต้องดูแลด้านโภชนาการเป็นพิเศษ เช่น ผู้ป่วยเบาหวาน และให้ทำหน้าที่เผยแพร่ความรู้ทางโภชนาการให้แก่ชุมชนในท้องถิ่นด้วย⁽⁴⁹⁾ และ 4) แบบติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน โดยกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อประเมินผลการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน โดยมีสำนักงานผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้กลั่นกรองและรวบรวม⁽⁵⁰⁾

นอกจากนี้ ประเทศไทยได้กำหนดมาตรการทางกฎหมายหลายฉบับเพื่อควบคุมการจำหน่ายอาหารซึ่งครอบคลุมพื้นที่ของโรงเรียน ได้แก่ การห้ามผลิต นำเข้า หรือจำหน่ายอาหารที่ไม่ปลอดภัย (อาหารไม่บริสุทธิ์ อาหารปลอม อาหารผิดมาตรฐาน)⁽⁵¹⁾ การกำหนดมาตรฐานปริมาณไอโอดีนในเกลือบริโภค⁽⁵²⁾ การห้ามผลิต นำเข้า

หรือจำหน่ายอาหารที่มีไขมันทรานส์⁽⁵³⁾ การกำหนดเกณฑ์คุณภาพน้ำประปาสำหรับการบริโภค⁽⁵⁴⁾ อีกทั้ง กระทรวงศึกษาธิการยังประกาศให้โรงเรียนในสังกัดมีมาตรการโรงเรียนปลอดน้ำอัดลมและงดจำหน่ายขนมกรุบกรอบและอาหารที่มีปริมาณน้ำตาลมาก⁽⁵⁵⁾ รวมถึง ห้ามโรงเรียนในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการมีกิจกรรมส่งเสริมการตลาดอาหารและเครื่องดื่มในโรงเรียน⁽⁵⁶⁾ (รายละเอียดตามภาคผนวก ก)

การวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อเสนอแนะเชิงนโยบายระหว่างประเทศและมาตรการของประเทศไทย

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อเสนอแนะเชิงนโยบายระหว่างประเทศและมาตรการของประเทศไทย พบว่า ในภาพรวมประเทศไทยมีนโยบายและมาตรการที่สนับสนุนการจัดการอาหารและโภชนาการในโรงเรียนที่ค่อนข้างสอดคล้องตามข้อเสนอแนะเชิงนโยบายระหว่างประเทศ (พบ 34 จาก 42 ข้อแนะนำ) เช่น การจัดบริการมื้ออาหารกลางวันแก่นักเรียน การกำหนดมาตรฐานโภชนาการอาหารสำหรับเด็ก การบังคับใช้กฎหมายเพื่อป้องกันอาหารที่ไม่ปลอดภัย หรือการสนับสนุนให้โรงเรียนเตรียมอาหารในวิธีที่ปลอดภัยถูกสุขอนามัย การใช้กระบวนการประกอบอาหารที่ลดไขมันในอาหาร หรือการส่งเสริมให้โรงเรียนมีการวางแผนการจัดซื้ออาหารในโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพและคาดการณ์ได้ สำหรับข้อแนะนำที่รัฐควรพิจารณาพัฒนามาตรการให้เกิดขึ้นในอนาคต ได้แก่ กำหนดมาตรการควบคุมการโฆษณาและการตลาด (รวมถึงการโฆษณาแฝง) อาหารที่ไม่ดีต่อสุขภาพบริเวณในและรอบโรงเรียน การส่งเสริมความรู้เท่าทันสื่อและการตลาดของกลุ่มอาหารและเครื่องดื่มที่ส่งผลเสียต่อสุขภาพแก่นักเรียน การกำหนดมาตรการจัดการกับผลประโยชน์ทับซ้อน (COI) และการส่งเสริมสุขภาพและโภชนาการของบุคลากรในโรงเรียน (ตารางที่ 3) (รายละเอียดตามภาคผนวก ก)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าประเทศไทยจะมีการดำเนิน

มาตรการด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียนที่ค่อนข้างครอบคลุมตามข้อเสนอแนะขององค์การระหว่างประเทศ แต่ในทางปฏิบัติยังพบช่องว่างที่สำคัญ ได้แก่

1) โครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนซึ่งถือเป็นมาตรการหลักยังขาดความครอบคลุมเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษา โดยเฉพาะโรงเรียนเอกชนที่ไม่มีการถ่ายโอนงบประมาณอาหารกลางวันไปยังหน่วยงานท้องถิ่นตามกฎหมายว่าด้วยการกระจายอำนาจ ทำให้ได้รับการสนับสนุนเฉพาะเด็กที่มีภาวะทุพโภชนาการเท่านั้น รวมถึงโรงเรียนการศึกษาทางไกล (กศน.) ซึ่งควรมีสิทธิได้รับการสนับสนุนงบประมาณอาหารกลางวันตามนโยบายของรัฐบาลเช่นกัน⁽⁵⁷⁾

2) มาตรการทางกฎหมายยังขาดความชัดเจน โดยเฉพาะกฎหมายควบคุมการจำหน่ายและการตลาดของอุตสาหกรรมอาหารที่ไม่ดีต่อสุขภาพที่ยังขาดแนวปฏิบัติในการนำไปใช้ในโรงเรียนและขาดกลไกการติดตามประเมินผลที่เป็นรูปธรรม นอกจากนี้ กฎหมายยังขาดสภาพบังคับและขาดความครอบคลุมโรงเรียนนอกสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ

3) การจัดการอาหารและโภชนาการในโรงเรียนมีความเกี่ยวข้องในหลายมิติ ทั้งด้านการจัดการมื้ออาหารในโรงเรียน หลักสูตรการศึกษาและการเชื่อมโยงภาคการเกษตร ซึ่งต้องดำเนินงานควบคู่ไปด้วยกัน โดยในปัจจุบันการดำเนินงานด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียนให้ความสำคัญเฉพาะมิติมื้ออาหารกลางวันเป็นหลัก ในส่วนขององค์ประกอบด้านอื่นๆ เช่น ด้านการเชื่อมโยงการเกษตรชุมชน การพัฒนาบุคลากรในโรงเรียน การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนยังถูกแยกส่วนไปตามยุทธศาสตร์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งอาจส่งผลให้ในทางปฏิบัติเกิดการทำงานแยกส่วนกัน และไม่เกิดการสร้างผลลัพธ์ร่วม (collective impact) ต่อภาวะโภชนาการของเด็กนักเรียน นอกจากนี้ ในมิติด้านหลักสูตรอาหารและโภชนาการศึกษาในโรงเรียนยังถูกกละเลยในระดับนโยบาย ซึ่งมีการดำเนินงานในระดับโครงการของรัฐเท่านั้น

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์ความสอดคล้องของมาตรการประเทศไทยกับข้อเสนอแนะเชิงนโยบายระหว่างประเทศ

องค์ประกอบ*	ที่	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายจากองค์การระหว่างประเทศ	มาตรการของประเทศไทย
1. มิติด้านอาหารในโรงเรียนและสิ่งแวดล้อมทางอาหารที่ดีต่อสุขภาพ			
1.1 การจัดมื้ออาหารที่ปลอดภัย เพียงพอ และมีโภชนาการ	1	สนับสนุนให้มีมื้ออาหารฟรีในโรงเรียนสำหรับเด็กทุกคน ทั้งมื้อเช้า มื้อกลางวัน และอาหารว่าง โดยให้รวมถึงปริมาณอาหาร ความถี่ในการรับอาหาร เพื่อให้แน่ใจว่านักเรียนจะได้รับอาหารที่เพียงพอ ^(1,15,16)	✓
	2	กำหนดมาตรการเพื่อป้องกันอาหารที่ไม่ปลอดภัยและควบคุมคุณภาพของอาหารในโรงเรียน ^(16,18)	✓
	3	กำหนดมาตรการเพื่อควบคุมคุณภาพน้ำสะอาด ^(15,18)	✓
	4	กำหนดมาตรฐานโภชนาการในอาหารสำหรับเด็กในโรงเรียน ทั้งสารอาหารด้านโปรตีน ไฟเบอร์/ผักผลไม้ ไขมัน น้ำตาล เกลือหรือโซเดียม และสารอาหารรอง (micronutrients) วิตามินและแร่ธาตุต่าง ๆ ^(1,16-18)	✓
	5	ส่งเสริมให้โรงเรียนจัดบริการมื้ออาหารและอาหารว่างเพื่อสุขภาพแก่บุคลากรในโรงเรียน ⁽¹⁾	✗
	6	สนับสนุนให้โรงเรียนเตรียมอาหารในวิธีที่ปลอดภัยถูกสุขอนามัย ⁽¹⁾	
	7	สนับสนุนให้โรงเรียนประกอบอาหารด้วยการนึ่ง การอบ การต้ม หรือการอบไมโครเวฟ เพื่อลดปริมาณไขมันที่เพิ่มขึ้นระหว่างปรุง ⁽¹⁾	✓
1.2 การจัดสถานที่ประกอบอาหารและรับประทานอาหาร	8	สนับสนุนให้โรงเรียนจัดสถานที่ประกอบอาหารที่สะอาด ถูกสุขอนามัย ⁽¹⁾	✓
	9	ส่งเสริมสนับสนุนให้โรงเรียนมีสถานที่รับประทานอาหารที่สะอาด ถูก สุขอนามัย ⁽¹⁾	✓
	10	ส่งเสริมสนับสนุนให้โรงเรียนมีจุดบริการมื้ออาหารหลักที่เพียงพอในโรงอาหารเพื่อหลีกเลี่ยงการรอคิวที่ยาวนาน ⁽¹⁾	✗
	11	ส่งเสริมให้โรงเรียนกำหนดเวลาที่เพียงพอในการเลือกอาหารและรับประทานอาหารของเด็กนักเรียน ⁽¹⁾	✗
	12	ส่งเสริมให้โรงเรียนจัดหาสถานที่ที่มีสภาพแวดล้อมที่ดีต่อการรับประทานอาหารสำหรับบุคลากรในโรงเรียน ⁽¹⁾	✓
1.3 การจัดการร้านจำหน่ายอาหาร	13	กำหนดให้มีร้านจำหน่ายอาหาร (รวมถึงเครื่องจำหน่ายอาหารอัตโนมัติ) ในบริเวณโรงเรียนที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย ⁽¹⁾	✗
	14	กำหนดมาตรการควบคุมร้านจำหน่ายอาหาร (รวมถึงเครื่องจำหน่ายอาหารอัตโนมัติ) ในบริเวณโรงเรียนให้จำหน่ายอาหารที่ปลอดภัย มีคุณภาพ และมีสารอาหารที่เพียงพอ เช่น ผลิตภัณฑ์อาหารที่ให้พลังงานทดแทนการกินนม โยเกิร์ตที่ไม่เติมน้ำตาล น้ำผลไม้ที่ไม่มีน้ำตาล ^(1,15)	✓
	15	กำหนดมาตรการควบคุมร้านจำหน่ายอาหาร (รวมถึงเครื่องจำหน่ายอาหารอัตโนมัติ) รอบโรงเรียนให้จำหน่ายอาหารปลอดภัย มีคุณภาพ และมีสารอาหารที่เพียงพอและเหมาะสม ^(1,15)	✓
1.4 การควบคุมการตลาดและโฆษณาสินค้าอาหาร	16	กำหนดมาตรการควบคุมการโฆษณาและการตลาด โดยเฉพาะจากกลุ่มอาหารสำเร็จรูปที่มีไขมันอิ่มตัว โซเดียม และน้ำตาลในปริมาณสูงในพื้นที่โรงเรียน ^(1,15,17-19)	✓

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์ความสอดคล้องของมาตรการประเทศไทยกับข้อเสนอแนะเชิงนโยบายระหว่างประเทศ (ต่อ)

องค์ประกอบ*	ที่	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายจากองค์การระหว่างประเทศ	มาตรการของประเทศไทย
1.4 การควบคุมการตลาดและโฆษณาสินค้าอาหาร	17	กำหนดมาตรการควบคุมการโฆษณาแฝงในสื่อต่างๆ ของโรงเรียน ไม่ว่าจะเป็นสื่อการสอน อุปกรณ์การเรียน การโฆษณาในหนังสือเรียนประจำปีและหนังสือพิมพ์ ไปสเตอร์ในโรงเรียน อุปกรณ์กีฬา สนามกีฬา หรือกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน การแลกเปลี่ยนนักเรียน หรือ กิจกรรมการแข่งขันระหว่างโรงเรียน ⁽¹⁾	✓
	18	กำหนดมาตรการควบคุมการโฆษณาและการตลาด โดยเฉพาะกลุ่มอาหารสำเร็จรูปที่มีไขมันอิ่มตัว โซเดียม และน้ำตาลในปริมาณสูงในพื้นที่รอบโรงเรียน ^(15,17)	✗
	19	กำหนดมาตรการควบคุมการโฆษณาแฝงบริเวณรอบโรงเรียน ⁽¹⁾	✗
2. มิติด้านอาหารและโภชนาการ			
	20	กำหนดหลักสูตรการศึกษาเรื่องหลักสิทธิมนุษยชนของเด็กและองค์ความรู้ด้านอาหารและโภชนาการ ^(1,15,16,18)	✓
	21	กำหนดหลักสูตรการศึกษาเพื่อส่งเสริมความรู้เท่าทันสื่อและการตลาดของกลุ่มอาหารและเครื่องดื่มที่ส่งผลเสียต่อสุขภาพแก่เด็กนักเรียน ⁽¹⁾	✗
	22	ส่งเสริมให้โรงเรียนเป็นฐานกระจายองค์ความรู้ด้านอาหารและโภชนาการแก่ชุมชนและคนในสังคม ⁽¹⁶⁾	✓
	23	ส่งเสริมสนับสนุนให้ครูมีความรู้และทักษะที่จำเป็นด้านอาหารและโภชนาการเพื่อถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียน ⁽¹⁾	✓
	24	ส่งเสริมสนับสนุนให้โรงเรียนพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้และทักษะด้านอาหารและโภชนาการเพื่อดำเนินชีวิตอย่างมีสุขภาพดี ^(1,20)	✓
	25	ส่งเสริมสนับสนุนให้โรงเรียนพัฒนาบุคลากรให้เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการบริโภคอาหารที่ดีต่อสุขภาพ ⁽¹⁸⁾	✓
3. มิติห่วงโซ่การจัดซื้อและคุณค่าแบบองค์รวม			
	26	ส่งเสริม สนับสนุนการทำเกษตรและผลิตอาหาร ทั้งที่บ้านและที่โรงเรียนเพื่อเสริมโภชนาการเด็กนักเรียน ⁽²¹⁾	✓
	27	กำหนดมาตรการหรือส่งเสริมให้โรงเรียนจัดซื้ออาหารหรือวัตถุดิบในท้องถิ่นและสร้างการมีส่วนร่วมกับเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่ ⁽¹⁸⁾	✓
	28	ส่งเสริมหรือสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรรายย่อย และกลุ่มเกษตรกรผลิตอาหารที่มีคุณภาพและปลอดภัยเพื่อสนับสนุนอาหารที่ปลอดภัยและมีคุณค่าโภชนาการแก่โรงเรียน ⁽¹⁸⁾	✓
	29	ส่งเสริมให้โรงเรียนมีการวางแผนการจัดซื้ออาหารในโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพและคาดการณ์ได้ เพื่อส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม กลุ่มเกษตรกร เกษตรกรรายย่อย ⁽¹⁸⁾	✓

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์ความสอดคล้องของมาตรการประเทศไทยกับข้อเสนอแนะเชิงนโยบายระหว่างประเทศ (ต่อ)

องค์ประกอบ*	ที่	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายจากองค์การระหว่างประเทศ	มาตรการของประเทศไทย
4. มิติด้านสภาพแวดล้อมทางนโยบาย กฎหมาย และกลไกสนับสนุน			
4.1 ด้านการสนับสนุนเชิงนโยบายในระดับประเทศ	30	กำหนดยุทธศาสตร์หรือบูรณาการประเด็นด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียนเข้ากับยุทธศาสตร์แห่งชาติ ^(18,20)	✓
	31	จัดตั้งกองทุนหรือจัดสรรงบประมาณของประเทศในด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียน โดยเฉพาะมื้ออาหารหลักและอาหารเสริมในโรงเรียน ^(18,22)	✓
	32	สนับสนุนให้โรงเรียนมีนโยบายหรือโครงการเพื่อสนับสนุนการจัดการอาหารเพื่อสุขภาพในโรงเรียน ^(20,22)	✓
	33	สนับสนุนมาตรการสร้างการยอมรับแก่โรงเรียน (school recognition) โดยการกำหนดสถานะพิเศษหรือรางวัลแก่โรงเรียนที่ส่งเสริมการรับประทานอาหารเพื่อสุขภาพ ⁽¹⁾	✓
4.2 ด้านการสร้างการมีส่วนร่วมของพื้นที่และชุมชน	34	กำหนดมาตรการกระจายอำนาจไปยังหน่วยงานระดับท้องถิ่นให้สามารถจัดการมื้ออาหารในโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยต้องกำหนดบทบาทของรัฐส่วนกลาง ส่วนท้องถิ่น และภาคส่วนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างชัดเจน ⁽¹⁵⁾	✓
	35	ส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมจากชุมชน (อย่างไม่เลือกปฏิบัติ) ในการจัดมื้ออาหารหรืออาหารว่างในโรงเรียน เช่น การกำหนดเมนูอาหาร การเลือกสรรหรือจัดหาวัตถุดิบ ⁽¹⁵⁾	✓
	36	ส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการสนับสนุนกองทุนหรืองบประมาณสำหรับมื้ออาหารหรืออาหารว่างในโรงเรียน ⁽¹⁾	✓
	37	กำหนดให้ผู้ปกครองนักเรียน ครูผู้สอน คนในชุมชน หรือคนในพื้นที่มีส่วนร่วมเป็นกลไกการตรวจสอบการดำเนินงาน ⁽¹⁵⁾	✓
4.3 ด้านการติดตามและประเมินผล	38	ส่งเสริมให้โรงเรียนมีการคัดกรองภาวะโภชนาการ เช่น การวัดน้ำหนักตัวและความสูงของนักเรียนเป็นประจำ และเป็นไปตามมาตรฐาน และมีระบบการนำเสนอต่อผู้ปกครอง ⁽¹⁾	✓
	39	ส่งเสริมให้โรงเรียนมีผู้เชี่ยวชาญในการวิจัย ติดตาม และประเมินผลภาวะโภชนาการ ⁽¹⁾	✓
	40	สนับสนุนให้เกิดการแลกเปลี่ยนผลลัพธ์ของภาวะโภชนาการนักเรียนในโรงเรียนไปยังบริการสุขภาพของโรงเรียนอื่นๆ และบริการสุขภาพของชุมชน ⁽¹⁾	✓
	41	กำหนดมาตรการจัดการกับผลประโยชน์ทับซ้อนในการจัดการอาหารและโภชนาการในโรงเรียนอย่างเข้มแข็ง ⁽¹⁸⁾	✗
	42	กำหนดกฎระเบียบเพื่อสร้างกลไกการติดตามประเมินผลการดำเนินงาน ทั้งในระดับส่วนกลาง รวมถึงหน่วยงานในระดับพื้นที่ โดยกำหนดให้มีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและต้องดำเนินการอย่างโปร่งใส ⁽¹⁵⁾	✓

หมายเหตุ: ✓ หมายถึง พบมาตรการ, ✗ หมายถึง ไม่พบมาตรการ

วิจารณ์

ชุดข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียนจากองค์การระหว่างประเทศมีความเหมาะสมในการนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนานโยบายและมาตรการของประเทศไทยที่ครอบคลุมทุกมิติ ทั้งมิติด้านอาหารในโรงเรียนและสิ่งแวดล้อมทางอาหารที่ดีต่อสุขภาพ มิติด้านอาหารและโภชนาการศึกษา มิติด้านห่วงโซ่การจัดซื้อและคุณค่าแบบองค์รวม และด้านสภาพแวดล้อมทางนโยบาย กฎหมายและกลไกสนับสนุน โดยมีข้อเสนอสนับสนุน 4 ประการ ดังนี้

1) มีความสอดคล้องกับการดำเนินมาตรการของประเทศไทยในปัจจุบัน ตัวอย่างเช่น ข้อเสนอแนะด้านการจัดมื้ออาหารที่ปลอดภัย เพียงพอและมีโภชนาการ ซึ่งประเทศไทยมีการดำเนินโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2495⁽⁴⁾ จนในปัจจุบันโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนได้ขยายความครอบคลุมและปรับเปลี่ยนงบประมาณจากรัฐบาลมาอย่างต่อเนื่องเป็นอัตราเด็กนักเรียนคนละ 20 บาทต่อวัน⁽⁵⁾ การดำเนินโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน ซึ่งดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535⁽³²⁻³⁴⁾ การพัฒนามาตรฐานและคู่มือโภชนาการสำหรับวัยเด็ก ได้แก่ เอกสาร “ปริมาณสารอาหารอ้างอิงที่ควรได้รับประจำวันสำหรับคนไทย” ซึ่งกำหนดปริมาณสารอาหารที่เด็กไทยช่วงอายุต่างๆ ควรได้รับในแต่ละวัน⁽⁴⁰⁾ ระบบแนะนำสำหรับอาหารกลางวันในโรงเรียนแบบอัตโนมัติ (Thai School Lunch) ที่ช่วยในการจัดมื้ออาหารที่ได้มาตรฐานคุณค่าทางโภชนาการที่เพียงพอและคุ้มค่าต่องบประมาณที่มีจำกัด การพัฒนาโปรแกรม INMU-Thai-Growth (Institute of Nutrition Mahidol University) ที่ใช้ในการคำนวณภาวะโภชนาการของเด็กนักเรียนอย่างแม่นยำ การกำหนดมาตรการเพื่อป้องกันอาหารที่ไม่ปลอดภัย⁽⁵¹⁾ การพัฒนาคู่มือและแนวปฏิบัติสำหรับการเตรียมอาหารในวิธีที่ปลอดภัย ถูกสุขอนามัย และคงสภาพโภชนาการอีกมากมาย เช่น คู่มือการจัดการอาหารกลางวันนักเรียนตามมาตรฐานโภชนาการ สุขาภิบาลอาหารและ

อาหารปลอดภัยสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา

2) มีความสอดคล้องกับบริบทการเกษตรกรรมของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมิติด้านห่วงโซ่การจัดซื้อและคุณค่าแบบองค์รวมที่แนะนำให้รัฐสนับสนุนให้โรงเรียนใช้ประโยชน์จากวัตถุดิบการเกษตรจากเกษตรกรในพื้นที่ที่มีความปลอดภัยและมีคุณค่าทางโภชนาการ ซึ่งสอดคล้องกับบริบทประเทศไทยที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก และมีแหล่งวัตถุดิบทางการเกษตรสนับสนุน ในปัจจุบันหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการสนับสนุนการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน เช่น โครงการการทำเกษตรเพื่ออาหารกลางวันในโรงเรียน โครงการเด็กไทยแก้แม่ไส้ที่ส่งเสริมให้โรงเรียนจัดทำรายการอาหารที่สอดคล้องกับผลผลิตทางการเกษตรของชุมชน

3) มีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อเสนอแนะด้านการควบคุมการตลาดและโฆษณาสินค้าอาหาร เนื่องจากสถานการณ์การส่งเสริมการตลาดของบริษัทอาหารและเครื่องดื่มที่ไม่ดีต่อสุขภาพในและรอบโรงเรียนของประเทศไทยมีความน่าเป็นห่วงอย่างมาก โดยการศึกษาพบว่า โรงเรียนกว่าร้อยละ 60 มีบริษัทอาหารที่มีโซเดียมและน้ำตาลสูง (ไอศกรีม ขนมกรุบกรอบ ขนมรสหวาน) เข้ามาทำการตลาดในโรงเรียน และมีการจำหน่ายน้ำอัดลมบริเวณรอบโรงเรียนมากกว่าในโรงเรียนถึง 3.5 เท่า⁽¹³⁾ ซึ่งสภาพแวดล้อมด้านอาหารที่ไม่เอื้อต่อพฤติกรรมบริโภคอาหารของเด็กแสดงถึงการขาดมาตรการที่ครอบคลุมในการควบคุมสินค้าที่ไม่ส่งเสริมสุขภาพ

อย่างไรก็ตาม ชุดข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านการจัดการอาหารและโภชนาการในโรงเรียนดังกล่าวนี้ยังมีความท้าทายที่ต้องพิจารณาเพิ่มเติม ทั้งในด้านของเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนที่มีหลายลักษณะ เช่น การส่งเสริมการจัดทำอาหารกลางวันในโรงเรียนกับวัตถุดิบจากเกษตรกรในพื้นที่อาจมีข้อจำกัดกับบริบทโรงเรียนในเขตเมือง และในด้านของการปรับฐานความคิดของผู้กำหนดนโยบาย เนื่องจากการส่งเสริมอาหารและโภชนาการใน

โรงเรียนไม่ได้หมายถึงสุขภาพและพฤติกรรมการรับประทานอาหารของเด็กนักเรียนเท่านั้น แต่ยังรวมถึงสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบตัวของเด็กนักเรียน เช่น สุขภาพและพฤติกรรมการรับประทานอาหารของครูและบุคลากรอื่นๆ ในโรงเรียน การรื้อกิจการทำการตลาดของอุตสาหกรรมอาหารที่ไม่ดีต่อสุขภาพที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบาย

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียนจากองค์การระหว่างประเทศชุดนี้จะมีประโยชน์ต่อการพัฒนานโยบายและมาตรการของประเทศไทยอย่างครอบคลุมในอนาคต อันจะส่งผลให้เด็กนักเรียนสามารถเข้าถึงอาหารในโรงเรียนที่ปลอดภัยและมีสารอาหารเพียงพอได้อย่างทั่วถึงมากขึ้น มีสภาพแวดล้อมทางอาหารที่ดีต่อสุขภาพ เด็กนักเรียนมีเกราะป้องกันตนเองจากการมีองค์ความรู้ด้านอาหารและโภชนาการ และมีความรอบรู้เท่าทันกลยุทธ์ทางการตลาดของอุตสาหกรรมอาหารที่ไม่ดีต่อสุขภาพ นอกจากนี้ บุคลากรในโรงเรียนต่างๆ จะสามารถเป็นแบบอย่างทางสุขภาพที่ดี รวมถึงชุมชนโดยรอบจะมีโอกาสมีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพของลูกหลานของชุมชนไปพร้อมกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน

ข้อยุติ

ชุดข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียนจากองค์การระหว่างประเทศจำนวนทั้งสิ้น 42 ข้อ มีความครอบคลุมตามกรอบการทำงานด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียน ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ มิติด้านอาหารและสิ่งแวดล้อมทางอาหาร มิติด้านอาหารและโภชนาการ มิติด้านห่วงโซ่การจัดซื้อและคุณค่าแบบองค์รวม และมิติด้านสภาพแวดล้อมทางนโยบาย กฎหมายและกลไกสนับสนุน และจากการทบทวนการดำเนินงานของประเทศไทยพบว่ามาตรการของประเทศไทยค่อนข้างมีความสอดคล้องตามกรอบข้อเสนอแนะเชิงนโยบายดังกล่าว (34 จาก 42 ข้อแนะ) ตัวอย่างมาตรการที่โดดเด่น ได้แก่ การจัดบริการมื้ออาหารกลางวันแก่นักเรียน การกำหนดมาตรฐาน

โภชนาการอาหารสำหรับเด็ก การบังคับใช้กฎหมายเพื่อป้องกันอาหารที่ไม่ปลอดภัย หรือการส่งเสริมให้โรงเรียนมีการวางแผนการจัดซื้ออาหารในโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพและคาดการณ์ได้ (Thai School Lunch) รวมถึงโครงการส่งเสริมอาหารและโภชนาการในโรงเรียนต่างๆ สำหรับมาตรการสำคัญที่รัฐควรพิจารณาพัฒนาให้เกิดขึ้นในอนาคต ได้แก่ การกำหนดมาตรการควบคุมการโฆษณาและการตลาด (รวมถึงการโฆษณาแฝง) อาหารที่ไม่ดีต่อสุขภาพในและรอบโรงเรียน การส่งเสริมความรู้เท่าทันสื่อและการตลาดของกลุ่มอาหารและเครื่องดื่มที่ส่งผลเสียต่อสุขภาพแก่นักเรียนและบุคลากร การกำหนดมาตรการจัดการกับผลประโยชน์ทับซ้อน ในการจัดการมื้ออาหารในโรงเรียน และการส่งเสริมสุขภาพและโภชนาการของบุคลากรในโรงเรียน นอกจากนี้ รัฐควรปรับปรุงมาตรการในปัจจุบัน ได้แก่ การดำเนินโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนให้ครอบคลุมเด็กนักเรียนโรงเรียนเอกชนและโรงเรียนการศึกษาทางไกล (กศน.) การพัฒนาแนวปฏิบัติในการควบคุมการจำหน่ายและการตลาดของอุตสาหกรรมอาหารที่ไม่ดีต่อสุขภาพทั้งในและรอบโรงเรียนและกลไกการติดตามประเมินผลที่เป็นรูปธรรม อีกทั้ง รัฐควรมีนโยบายที่ให้ความสำคัญในการจัดการอาหารและโภชนาการในโรงเรียนที่ครอบคลุมทุกมิติ ทั้งด้านการจัดการมื้ออาหารในโรงเรียน หลักสูตรอาหารศึกษา และการเชื่อมโยงภาคการเกษตร ซึ่งจำเป็นต้องดำเนินงานควบคู่ไปด้วยกัน โดยสามารถนำชุดข้อเสนอแนะด้านการจัดการอาหารและโภชนาการในโรงเรียนในการศึกษานี้มาแนวทางในการพัฒนานโยบายต่อไปได้

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณแผนงานวิจัยนโยบายอาหารและโภชนาการเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สำหรับการสนับสนุนงบประมาณการวิจัยในครั้งนี้

References

1. World Health Organization (WHO). School policy framework: implementation of the WHO global strategy on diet, physical activity and health. Geneva, Switzerland: WHO; 2008.
2. Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). FAO school food and nutrition framework. Rome: FAO; 2019.
3. Latin American and Caribbean Parliament. Framework law on school feeding. Panama City: Latin American and Caribbean Parliament; 2018.
4. Addech S. The budget for the lunch program and supplementary food school milk) according to the economic situation including quality control, safety and nutrition standards Education Commission House of Representatives, no. 24. Wraaphrn Sukhpraesrith, ed. Bangkok: Secretariat of the House of Representatives; 2013. (in Thai)
5. The Secretariat of the Cabinet. Cabinet resolution on the budgeting of the student lunch program according to the economy. Bangkok: Government House; 2013. (in Thai)
6. Primary School Lunch Program Fund Act B.E. 2535. (1992). (in Thai)
7. The Secretariat of the Cabinet. Cabinet resolution on school milk. Bangkok: Government House; 2009. (in Thai)
8. Bureau of Nutrition. Annual report B.E. 2562, Bureau of Nutrition. Nonthaburi: Department of Health, Ministry of Public Health; 2019. (in Thai)
9. Bureau of Nutrition. Situation of nutritional status of children aged 6-14 years (first 6 months) fiscal year 2020. Nonthaburi: Department of Health, Ministry of Public Health; 2019. (in Thai)
10. Mo-suwan L, Aekphakorn W. Nutrition status of Thai children. Report of the Thai people's health survey by physical examination No 5, children's health issue 2014. Health Systems Research Institute. 2014. (in Thai)
11. Mo-suwan L. Child nutrition. Report of the Thai people's health survey by physical examination, the 4th time, 2008-2009. Health Systems Research Institute. (in Thai)
12. National Statistical Office. Survey of food consumption behavior of the population B.E. 2560. Bangkok: National Statistical Office; 2018. (in Thai)
13. Food and Nutrition Policy for Health Promotion (FHP). School food environment survey around the school fence and to study food consumption behavior of school-age children and related factors, phase 1 (B.E. 2556-2557). Nonthaburi: International Health Policy Program; 2014. (in Thai)
14. World Health Organization (WHO). Public health policy and legislation instruments and tools: an updated review and proposal for further research. Copenhagen Ø, Denmark: WHO Regional Office for Europe; 2012.
15. Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). Legislating for adequate food and nutrition in schools. Africa: FAO; 2019.
16. United Nations Special Rapporteur on the Right to Food and United Nations Children's Fund (UNICEF). Protecting children's right to a healthy food environment. Geneva, Switzerland: UNICEF and United Nations Human Rights Council; 2019.
17. Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). Guide on legislating for the right to food. Rome, Italy: FAO; 2009.
18. United Nations System Standing Committee on Nutrition (UNSCN). Schools as a system to improve nutrition, a new statement for school-based food and nutrition interventions. Rome, Italy: UNSCN; 2017.
19. World Health Organization (WHO). Set of recommendations on the marketing of foods and non-alcoholic beverages to children. Geneva, Switzerland: WHO; 2010.
20. World Health Organization. Global strategy on diet, physical activity and health. Geneva, Switzerland: WHO; 2004.
21. Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). Voluntary guidelines to support the progressive realization of the right to adequate food in the context of national food security. Rome, Italy: FAO; 2005.
22. World Health Organization (WHO). Global action plan on child wasting, a framework for action to accelerate progress in preventing and managing child wasting and the achievement of the Sustainable Development Goals. Geneva, Switzerland: WHO; 2020
23. Office of the Secretary of the National Food Board. Strategic framework for food management in Thailand, no. 2 (B.E. 2561-2580). Bangkok: Food and Drug Administration (FDA); 2018. (in Thai)
24. Office of the Secretary of the National Food Board. Strategic framework for food management in Thailand, no. 1 (B.E. 2555-2559). Bangkok: Thai Health Promotion Foundation Office; 2012. (in Thai)
25. National Health Assembly. Strategies for managing overweight and obesity B.E. 2553-2562. Bangkok: National Health Commission Office; 2009. (in Thai)
26. National Organic Agriculture Development Board. National

- organic agriculture development strategy B.E. 2560-2564. Bangkok: Ministry of Agriculture and Cooperatives; 2017. (in Thai)
27. National Organic Agriculture Development Board. National organic agriculture development strategy B.E. 2551-2554. Bangkok: Ministry of Agriculture and Cooperatives; 2007. (in Thai)
28. National Health Assembly. Health Assembly Resolution no. 6.5 food management system in schools. Bangkok: National Health Commission Office; 2014. (in Thai)
29. The Secretariat of the Cabinet. The project encourages all students to have a full lunch every day. B.E. 2542 (1999). Available from: http://www.soc.go.th/pol42_10.htm. (in Thai)
30. The Secretariat of the Cabinet. Cabinet resolution on supporting the lunch project budget. Bangkok: Government House; 2000. (in Thai)
31. The Secretariat of the Cabinet. Cabinet resolution on asking for a subsidy budget for supporting all students to have lunch. Bangkok: Government House; 13 May 2009. (in Thai)
32. The Elementary School Lunch Program Fund. Supplementary food project (milk). B.E. 2563. Available from: http://schoollunch.obec.go.th/data/info_supplementary.html. (in Thai)
33. The Secretariat of the Cabinet. Cabinet resolution on supplementary food (milk) school project, B.E. 2538. Bangkok: Government House; 25 October 1994. (in Thai)
34. The Secretariat of the Cabinet. Cabinet resolution on school milk. Bangkok: Government House; 20 January 2009. (in Thai)
35. Division of Royal Initiative Project Promotion for Land Management and Agricultural Engineering. Agricultural extension project manual fiscal year B.E. 2562, agriculture for lunch project. Bangkok: Department of Agricultural Extension; 2019. (in Thai)
36. Taengsub N. Agriculture for lunch project. Bangkok: Department of Agricultural Extension; 2017. (in Thai)
37. Department of Health. Developing system and mechanism for Thai children to have proper nutrition. Nonthaburi: Department of Health; 2013. (in Thai)
38. Office of the Basic Education Commission. Guide to strengthening the factory study model for healthy Thai students. Bangkok: Ministry of Education; 2013. (in Thai)
39. Bureau of Nutrition. Guide to managing student lunches based on nutritional standards Food Sanitation and Food Safety for Elementary Schools. Nonthaburi: Department of Health; 2015. (in Thai)
40. The Committee and Working Group Improve the Daily Dietary Requirements for Thais. Dietary reference intake for Thais B.E. 2563. Nonthaburi: Ministry of Public Health; 2020. (in Thai)
41. Office of the Basic Education Commission, The Center for the Protection of Children's Rights Foundation (CPCR). Child protection in school standards. Bangkok: Ministry of Education; 2008. (in Thai)
42. Bureau of Nutrition. Guide to food classification, snacks, milk and beverages according to nutritional standards (2nd trial version). Nonthaburi: Department of Health; 2014. (in Thai)
43. Department of Health. Guidelines for organizing lunch "School-age children" alternative one-dish menu. Nonthaburi: Department of Health; 2019. (in Thai)
44. Bureau of Food and Water Sanitation. Handbook of control and surveillance of drinking water quality in schools, 2018. Nonthaburi: Department of Health; 2018. (in Thai)
45. The Comptroller General's Department. Guidelines for purchasing raw materials for cooking hiring someone to cook or hiring a contractor to cook (pre-cooked). Bangkok: The Comptroller General's Department; 12 March 2019. (in Thai)
46. Office of the Basic Education Commission, The Center for the Protection of Children's Rights Foundation (CPCR). Individual student data collection program manual, academic year B.E. 2555 (Data Management Center: DMC). Bangkok: Ministry of Education; 2012. (in Thai)
47. Department of Local Administration. Information system for local education. In: Interior Mo, editor. 2019. (in Thai)
48. National Electronics and Computer Technology Center (NECTEC). Automatic school lunch recommendation system (Thai School Lunch). 2012. Available from: <https://www.thaischoollunch.in.th/>. (in Thai)
49. Department of Local Administration. Guidelines for determining the position of "nutritionist" to address nutritional problems of children, youth and local people. In: Department of Local Administration, editor. 4 September 2018. (in Thai)
50. Department of Local Administration. Monitoring, reviewing and evaluating the performance of the lunch program. In: Department of Local Administration, editor. 5 November 2018. (in Thai)
51. Food Act B.E. 2522, 96 (1979). (in Thai)
52. Notification of the Ministry of Public Health on edible salt B.E. 2554, 128 (7 April B.E. 2554). (in Thai)
53. Notification of Ministry of Public Health no. 388 B.E. 2561 (2018) on prescribing food prohibited to produce, import or sell, 135 (13 July B.E. 2561). (in Thai)

54. Announcement of the Department of Health on Criteria for Recommending Drinking Water Quality for Surveillance B.E. 2553, (13 October B.E. 2553). (in Thai)
55. Office of the Basic Education Commission. Official letter of Ministry of Education no. 04188/481 on soft drinks free in school. In: Education Mo, editor. 2008. (in Thai)
56. Ministry of Education. Notification of the Ministry of Education on measures and guidelines for enhancement of knowledge and skills in oral health care and selection of dental services, B.E. 2563. Bangkok: Ministry of Education; 2020. (in Thai)
57. Markchang K, Waleewong O, Pitayarangsarit S, Charoensit S. Gap of policy instrument for school food and nutrition in Thailand. Nonthaburi: Food and Nutrition Policy for Health Promotion (FHP); 2020. (in Thai)
58. Bureau of Nutrition. The flag guide to nutrition, healthy eating. Nonthaburi: Department of Health; 2008. (in Thai)
59. Bureau of Nutrition. Health promotion school operations manual (update B.E. 2558). Nonthaburi: Department of Health; 2015. (in Thai)

ภาคผนวก ก ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียนจากองค์การระหว่างประเทศและการดำเนินงานของประเทศไทย

องค์ประกอบ*	ที่	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย จากองค์การระหว่างประเทศ	นโยบายและมาตรการของประเทศไทย
1. มิติด้านอาหารในโรงเรียนและสิ่งแวดล้อมทางอาหารที่ดีต่อสุขภาพ			
1.1 การจัดมื้ออาหารที่ปลอดภัย เพียงพอ และมีโภชนาการ	1	สนับสนุนให้มีมื้ออาหารฟรีในโรงเรียนสำหรับเด็กทุกคน ทั้งมื้อเช้า มื้อกลางวัน และอาหารว่าง โดยให้รวมถึงปริมาณอาหาร ความถี่ในการรับอาหาร เพื่อให้แน่ใจว่านักเรียนจะได้รับอาหารที่เพียงพอ ^(1,15,16)	- โครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา (2542) ให้เด็กนักเรียนทุกคน ตั้งแต่เด็กเล็ก เด็กนักเรียนชั้นอนุบาล-ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้รับการสนับสนุนงบประมาณอาหารกลางวันเต็ม 100% จำนวน 200 วัน/ปี ในอัตราค่าอาหารกลางวัน 20 บาทต่อคนต่อวัน^(5,31) - โครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน (2535) ให้นักเรียนทุกคนตั้งแต่เด็กเล็กถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้ดื่มนมอย่างน้อย 200 มิลลิลิตร (ซีซี)/คน/วัน เป็นระยะเวลา 260 วัน/ปีโดยจัดสรรงบประมาณในอัตราคนละ 5 บาท/คน/วัน⁽³²⁾ - พระราชบัญญัติกองทุนเพื่อโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ. 2535 เพื่อเป็นทุนหมุนเวียนและใช้จ่ายสำหรับการสนับสนุนและช่วยเหลือภาวะโภชนาการของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา
	2	กำหนดมาตรการเพื่อป้องกันอาหารที่ไม่ปลอดภัยและควบคุมคุณภาพของอาหารในโรงเรียน ^(16,18)	- พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 ห้ามมิให้ผู้ใดผลิต นำเข้าเพื่อจำหน่าย หรือจำหน่าย ซึ่งอาหารไม่บริสุทธิ์ อาหารปลอม อาหารผิดมาตรฐาน และอาหารอื่นที่รัฐมนตรีกำหนด⁽⁵¹⁾ - ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เลขที่ 388 พ.ศ. 2561 เรื่อง กำหนดอาหารที่ห้ามผลิต นำเข้า หรือจำหน่าย น้ำมันที่ผ่านกระบวนการเติมไฮโดรเจนบางส่วนและอาหารที่มีน้ำมันที่ผ่านกระบวนการเติมไฮโดรเจนบางส่วนเป็นส่วนประกอบเป็นอาหารที่ห้ามผลิต นำเข้า หรือจำหน่าย
	3	กำหนดมาตรการเพื่อควบคุมคุณภาพน้ำสะอาด ^(15,18)	- ประกาศกรมอนามัย เรื่อง เกณฑ์เสนอแนะคุณภาพน้ำบริโภคเพื่อการเฝ้าระวัง พ.ศ. 2553 - คู่มือการควบคุมและเฝ้าระวังคุณภาพน้ำดื่มในโรงเรียน พ.ศ. 2561⁽⁴⁴⁾
	4	กำหนดมาตรฐานโภชนาการในอาหารสำหรับเด็กในโรงเรียน ทั้งสารอาหารด้านโปรตีน ไฟเบอร์/ผักผลไม้ ไขมัน น้ำตาล เกลือหรือโซเดียม และสารอาหารรอง (micronutrients) วิตามินและแร่ธาตุต่างๆ ^(1,16-18)	- ปริมาณสารอาหารอ้างอิงที่ควรได้รับประจำวันสำหรับคนไทย พ.ศ. 2563 โดยแบ่งแยกตามกลุ่มอายุตั้งแต่เด็กถึงผู้สูงอายุ⁽⁴⁰⁾ - คู่มือธงโภชนาการ กินพอดี สุขีทั่วไป แนะนำว่าอาหารกลุ่มน้ำมัน น้ำตาล และเกลือควรรับประทานน้อยๆ เท่าที่จำเป็น⁽⁵⁸⁾ - โครงการโรงเรียนสร้างเสริมสุขภาพ (2545) นักเรียนชั้น ป.1 ขึ้นไป ต้องได้รับยาเม็ดเสริม (ธาตุเหล็ก 1 เม็ด (60 มิลลิกรัม)/ ยาน้ำ 1 ช้อนชา (12.5 มิลลิกรัม) ต่อสัปดาห์ ทุกคน และนักเรียนชั้น ป.1-ป.6 ต้องได้ดื่มนมรสจืดทุกวันทุกคน⁽⁵⁹⁾ - คู่มือการจัดการอาหารกลางวันนักเรียนตามมาตรฐานโภชนาการ สุขาภิบาลอาหารและอาหารปลอดภัยสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา (2558) เด็กนักเรียนควรรับประทานอาหารครบ 5 หมู่ และรับสารอาหารครบถ้วน ได้รับเนื้อสัตว์ในปริมาณที่เพียงพอความต้องการ เป็นเนื้อสัตว์ที่ย่อยง่ายสลับหมุนเวียนกันไป ควรมีผักเป็นส่วนประกอบในอาหารเป็นประจำทุกมื้อ เลือกใช้ชนิดของอาหารที่มีความเข้มข้นของสารอาหารมาปรุงประกอบเป็นอาหารสำหรับเด็ก เช่น ตับ เลือด เต้าหู้ แนะนำให้จัดนมเป็นอาหารว่าง อย่างน้อยวันละ 1-2 แก้ว (200 มิลลิกรัมต่อแก้ว) โรงเรียนควรใช้เกลือหรือน้ำปลาผสมไอโอดีนในการปรุงประกอบอาหาร เพื่อเพิ่มธาตุไอโอดีน⁽³⁹⁾

ภาคผนวก ก ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียนจากองค์การระหว่างประเทศและการดำเนินงานของประเทศไทย (ต่อ)

องค์ประกอบ*	ที่	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย จากองค์การระหว่างประเทศ	นโยบายและมาตรการของประเทศไทย
			- แนวทางการจัดอาหารกลางวัน “เด็กวัยเรียน” เมนูอาหารจานเดียวทางเลือก หลักการจัดอาหาร เมนูสุขภาพ โดยอาหารต้องมีส่วนประกอบอย่างน้อย 4 หมู่ ได้แก่ อาหารหมู่ที่ 1 เนื้อสัตว์ต่างๆ ไข่ ถั่วและผลิตภัณฑ์อาหารหมู่ที่ 2 ข้าว-แป้ง ถั่วเขียว บะหมี่ ขนมจีน ข้าวเหนียว อาหารหมู่ที่ 3 ผักต่างๆ ควรจัดให้หลากหลายชนิด อาหารหมู่ที่ 4 ไขมันจากพืช และอาหารสำหรับเด็กวัยเรียนควรเป็นอาหารที่มีรสไม่หวานจัด เค็มจัด และมันจัด เป็นอาหารจานเดียวหรือข้าวและกับข้าวที่ใช้เครื่องปรุงรสปริมาณน้อย ไม่มันจัด เค็มจัด มีรสหวานพอดี โรงเรียนควรจัดอาหารว่างที่มีคุณค่าและเหมาะสมให้เด็กไม่เกินวันละ 2 มื้อ และเด็กวัยเรียนอายุ 6-12 ปี มื้อละไม่เกิน 100 กิโลแคลอรี⁽⁴³⁾ - ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง เกลือบริโภค พ.ศ. 2554 เกลือบริโภคต้องมีปริมาณไอโอดีนไม่น้อยกว่า 20 มิลลิกรัม และไม่เกิน 40 มิลลิกรัมต่อเกลือบริโภค 1 กิโลกรัม - คู่มือการดำเนินงาน “ชุมชน/หมู่บ้านไอโอดีน” พ.ศ. 2558 โรงเรียนทุกแห่งในชุมชน/หมู่บ้านที่เข้าร่วมโครงการควรใช้เกลือบริโภคไอโอดีน และหรือผลิตภัณฑ์เสริมไอโอดีนที่ได้คุณภาพปรุงและประกอบอาหารให้เด็กบริโภค - คู่มือการจำแนก อาหาร ขนม นม และเครื่องดื่มตามมาตรฐานโภชนาการสำหรับเด็กอายุ 3-18 ปี (2557) เกณฑ์มาตรฐานสำหรับการจำแนกอาหารและเครื่องดื่มที่เหมาะสมสำหรับจำหน่ายในโรงเรียน⁽⁴²⁾
	5	ส่งเสริมให้โรงเรียนจัดบริการมื้ออาหารและอาหารว่างเพื่อสุขภาพแก่บุคลากรในโรงเรียน ⁽¹⁾	(ไม่พบมาตรการ)
	6	สนับสนุนให้โรงเรียนเตรียมอาหารในวิธีที่ปลอดภัยถูกสุขอนามัย ⁽¹⁾	- คู่มือการจัดการอาหารกลางวันนักเรียนตามมาตรฐานโภชนาการสุขภาพอาหารและอาหารปลอดภัยสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา (2558) ผู้ที่ให้บริการอาหารในโรงเรียนควรดูแลรักษาสุขภาพร่างกายให้แข็งแรง และต้องมีสุขวิทยาส่วนบุคคลที่ดี⁽³⁹⁾
	7	สนับสนุนให้โรงเรียนประกอบอาหารด้วยการนึ่ง การอบ การต้ม หรือการอบไมโครเวฟ เพื่อลดปริมาณไขมันที่เพิ่มขึ้นระหว่างปรุง ⁽¹⁾	- คู่มือการจัดการอาหารกลางวันนักเรียนตามมาตรฐานโภชนาการสุขภาพอาหารและอาหารปลอดภัยสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา (2558) กำหนดเทคนิคการปรุงประกอบอาหารที่เหมาะสมและถูกวิธี ทั้งวิธีการทอด การลวก การผัด การต้ม การหุงข้าว รวมถึงวิธีการล้างวัตถุดิบการประกอบอาหารต่างๆ ทั้งเนื้อสัตว์ ผัก ผลไม้⁽³⁹⁾ - แนวทางการจัดอาหารกลางวัน “เด็กวัยเรียน” เมนูอาหารจานเดียวทางเลือก การประกอบอาหารควรเลือกใช้น้ำมันให้เหมาะสมในการประกอบอาหาร ไม่ควรใช้น้ำมันทอดซ้ำ ควรประกอบอาหารด้วยวิธีต้ม นึ่ง อบ ปิ้งย่าง (ไม่ไหม้เกรียม)⁽⁴³⁾

ภาคผนวก ก ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียนจากองค์การระหว่างประเทศและการดำเนินงานของประเทศไทย (ต่อ)

องค์ประกอบ*	ที่	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย จากองค์การระหว่างประเทศ	นโยบายและมาตรการของประเทศไทย
1.2 การจัดสถานที่ ประกอบอาหาร และรับประทานอาหาร	8	สนับสนุนให้โรงเรียนจัดสถานที่ ประกอบอาหารที่สะอาด ถูกสุข อนามัย ⁽¹⁾	- ข้อปฏิบัติตามมาตรฐานการสุขาภิบาลอาหารสำหรับโรงอาหาร พ.ศ. 2552 มาตรฐานสถานที่เตรียม ประกอบ และปรุงอาหาร มีดังนี้ (1) ต้องมีความสะอาด เป็นระเบียบ พื้นทำด้วยวัสดุถาวร (2) มีการระบายอากาศ รวมทั้งกลิ่นและควันจากการทำอาหารได้ดี (3) ไม่เตรียมและปรุงอาหารบนพื้น และ (4) โต๊ะเตรียม-ปรุงอาหาร และผนังบริเวณเตาไฟต้องทำจากวัสดุทำความสะอาดง่าย - มาตรฐานโรงเรียนคุ้มครองเด็ก (2551) บริเวณหุงต้มอาหารกับสถานที่รับประทานอาหารของนักเรียนมีการแยกสัดส่วนชัดเจน ปลอดภัย มีความสะอาด เช่น มีการป้องกันไม่ให้แมลงหรือสัตว์นำโรคเข้าไปในบริเวณโรงอาหาร และมีสุขลักษณะที่ดีของผู้ประกอบอาหาร⁽⁴¹⁾
	9	ส่งเสริมสนับสนุนให้โรงเรียนมีสถานที่ รับประทานอาหารที่สะอาด ถูก สุขอนามัย ⁽¹⁾	- ข้อปฏิบัติตามมาตรฐานการสุขาภิบาลอาหารสำหรับโรงอาหาร พ.ศ. 2552 มาตรฐานสถานที่รับประทานอาหารและบริเวณทั่วไป มีดังนี้ (1) สะอาด และเป็นระเบียบ (2) โต๊ะ เก้าอี้ สะอาด แข็งแรง เป็นระเบียบ (3) มีการระบายอากาศที่ดี และ (4) มีการป้องกันสัตว์ต่างๆ มาอาศัย - มาตรฐานโรงเรียนคุ้มครองเด็ก (2551) บริเวณหุงต้มอาหารกับสถานที่รับประทานอาหารของนักเรียนมีการแยกสัดส่วนชัดเจน ปลอดภัย มีความสะอาด เช่น มีการป้องกันไม่ให้แมลงหรือสัตว์นำโรคเข้าไปในบริเวณโรงอาหาร และมีสุขลักษณะที่ดีของผู้ประกอบอาหาร⁽⁴¹⁾
	10	ส่งเสริมสนับสนุนให้โรงเรียนมีจุด บริการมื้ออาหารหลักที่เพียงพอใน โรงอาหารเพื่อหลีกเลี่ยงการรอคิว ที่ยาวนาน ⁽¹⁾	(ไม่พบมาตรการ)
	11	ส่งเสริมให้โรงเรียนกำหนดเวลาที่ เพียงพอในการเลือกอาหารและรับ ประทานอาหารของเด็กนักเรียน ⁽¹⁾	(ไม่พบมาตรการ)
	12	ส่งเสริมให้โรงเรียนจัดหาสถานที่ ที่มีสภาพแวดล้อมที่ดีต่อการรับ ประทานอาหารสำหรับบุคลากรใน โรงเรียน ⁽¹⁾	ข้อปฏิบัติตามมาตรฐานการสุขาภิบาลอาหารสำหรับโรงอาหาร พ.ศ. 2552 มาตรฐานสถานที่รับประทานอาหารและบริเวณทั่วไป มีดังนี้ (1) สะอาดและเป็นระเบียบ (2) โต๊ะ เก้าอี้ สะอาด แข็งแรง เป็นระเบียบ (3) มีการระบายอากาศที่ดี และ (4) มีการป้องกันสัตว์ต่างๆ มาอาศัย
1.3 การจัดการร้าน จำหน่ายอาหาร	13	กำหนดให้มีร้านจำหน่ายอาหาร (รวมถึงเครื่องจำหน่ายอาหาร อัตโนมัติ) ในบริเวณโรงเรียนที่ สามารถเข้าถึงได้ง่าย ⁽¹⁾	(ไม่พบมาตรการ)

ภาคผนวก ก ข้อเสนอแนะนโยบายด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียนจากองค์การระหว่างประเทศและการดำเนินงานของประเทศไทย (ต่อ)

องค์ประกอบ*	ที่	ข้อเสนอแนะนโยบายจากองค์การระหว่างประเทศ	นโยบายและมาตรการของประเทศไทย
1.4 การควบคุมการตลาดและโฆษณาสินค้าอาหาร	14	กำหนดมาตรการควบคุมร้านจำหน่ายอาหาร (รวมถึงเครื่องจำหน่ายอาหารอัตโนมัติ) ในบริเวณโรงเรียนให้จำหน่ายอาหารที่ปลอดภัย มีคุณภาพ และมีสารอาหารที่เพียงพอ เช่น ผลิตภัณฑ์อาหารที่ให้พลังงานทดแทนการกินนม โยเกิร์ตที่ไม่เติมน้ำตาล น้ำผลไม้ที่ไม่มีน้ำตาล ^(1,15)	- ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง มาตรการและแนวทางการสร้างเสริมความรู้และทักษะในการดูแลสุขภาพช่องปากและการเลือกใช้บริการทางทันตกรรม พ.ศ. 2563 สถานศึกษาควรหลีกเลี่ยงการจำหน่ายและการจัดให้บริโภค เครื่องดื่มรสหวานที่มีน้ำตาลสูง (น้ำตาลเกินกว่าร้อยละ 5) ขนมหวาน ขนมกรุบกรอบในสถานศึกษา - หนังสือที่ ศธ 04188/481 เรื่อง โรงเรียนปลอดน้ำอัดลม วันที่ 29 พฤษภาคม 2551 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานแจ้งต่อสถานศึกษาในสังกัดให้ปฏิบัติตามนโยบายโรงเรียนปลอดน้ำอัดลม และงดจำหน่ายขนมกรุบกรอบและอาหารที่มีปริมาณน้ำตาลมาก⁽⁵⁵⁾ - คู่มือการจัดการอาหารกลางวันนักเรียนตามมาตรฐานโภชนาการ สุขาภิบาลอาหารและอาหารปลอดภัยสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา (2558) ร้านค้าหรือสหกรณ์ของโรงเรียนไม่ควรจำหน่ายหรือบริการเครื่องดื่มประเภทน้ำอัดลม นมเปรี้ยว โยเกิร์ตปรุงแต่งรสต่าง ๆ นมปรุงแต่งรส ไมโล โอวัลติน เพราะมีน้ำตาลสูง ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งของโรคอ้วนและฟันผุ⁽³⁹⁾ - โครงการโรงเรียนสร้างเสริมสุขภาพ (2545) โรงเรียนที่ร่วมโครงการไม่ควรมีการจัด จำหน่าย หรือบริการอาหาร/ อาหารว่าง/ ขนม ที่มีผลเสียต่อสุขภาพ ไม่มีคุณค่าทางโภชนาการ และมีรสหวานจัด เค็มจัด และมันจัด (เช่น ขนมถุง ท็อปปี้ ขนมกรุบกรอบ อาหารทอดน้ำมันซ้ำ น้ำอัดลม)⁽⁵⁹⁾
	15	กำหนดมาตรการควบคุมร้านจำหน่ายอาหาร (รวมถึงเครื่องจำหน่ายอาหารอัตโนมัติ) รอบโรงเรียนให้จำหน่ายอาหารที่มีความปลอดภัย มีคุณภาพ และมีสารอาหารที่เพียงพอและเหมาะสม ^(1,15)	- ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง มาตรการและแนวทางการสร้างเสริมความรู้และทักษะในการดูแลสุขภาพช่องปากและการเลือกใช้บริการทางทันตกรรม พ.ศ. 2563 สถานศึกษาควรสร้างความรู้ความเข้าใจกับร้านค้าบริเวณรอบโรงเรียน เพื่อขอความร่วมมือในการหลีกเลี่ยงการจำหน่ายและการจัดให้บริโภค เครื่องดื่มรสหวานที่มีน้ำตาลสูง (น้ำตาลเกินกว่าร้อยละ 5) ขนมหวาน ขนมกรุบกรอบ
	16	กำหนดมาตรการควบคุมการโฆษณาและการตลาด โดยเฉพาะจากกลุ่มอาหารสำเร็จรูปที่มีไขมันอิ่มตัว โซเดียม และน้ำตาลในปริมาณสูงในพื้นที่โรงเรียน ^(1,15,17-19)	ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง มาตรการและแนวทางการสร้างเสริมความรู้และทักษะในการดูแลสุขภาพช่องปากและการเลือกใช้บริการทางทันตกรรม พ.ศ. 2563 สถานศึกษาควรห้ามกิจกรรมส่งเสริมการตลาดอาหารและเครื่องดื่มทุกประเภทในพื้นที่โรงเรียน
	17	กำหนดมาตรการควบคุมการโฆษณาแฝงในสื่อของโรงเรียนต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสื่อการสอน อุปกรณ์การเรียน การโฆษณาในหนังสือเรียนประจำปี และหนังสือพิมพ์ โปสเตอร์ในโรงเรียน อุปกรณ์กีฬา สนามกีฬา หรือกิจกรรมของโรงเรียนต่างๆ การแลกเปลี่ยนนักเรียน หรือกิจกรรมการแข่งขันระหว่างโรงเรียน เป็นต้น ⁽¹⁾	ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง มาตรการและแนวทางการสร้างเสริมความรู้และทักษะในการดูแลสุขภาพช่องปากและการเลือกใช้บริการทางทันตกรรม พ.ศ. 2563 สถานศึกษาควรห้ามกิจกรรมส่งเสริมการตลาดอาหารและเครื่องดื่มทุกประเภทในพื้นที่โรงเรียน

ภาคผนวก ก ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียนจากองค์การระหว่างประเทศและการดำเนินงานของประเทศไทย (ต่อ)

องค์ประกอบ*	ที่	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย จากองค์การระหว่างประเทศ	นโยบายและมาตรการของประเทศไทย
	18	กำหนดมาตรการควบคุมการโฆษณาและการตลาด โดยเฉพาะกลุ่มอาหารสำเร็จรูปที่มีไขมันอิ่มตัว โซเดียม และน้ำตาลในปริมาณสูงในพื้นที่รอบโรงเรียน ^(15,17)	(ไม่พบมาตรการ)
	19	กำหนดมาตรการควบคุมการโฆษณาแฝงในบริเวณรอบโรงเรียน ⁽¹⁾	(ไม่พบมาตรการ)

2. มิติด้านอาหารและโภชนาการ

	20	กำหนดหลักสูตรการศึกษาเรื่องหลักสิทธิมนุษยชนของเด็กและองค์ความรู้ด้านอาหารและโภชนาการ ^(1,15,16,18)	- คู่มือการจัดการอาหารกลางวันนักเรียนตามมาตรฐานโภชนาการ สุขาภิบาลอาหารและอาหารปลอดภัยสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา (2558) แนะนำแนวทางการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการด้านอาหารและโภชนาการกับ 8 สาระการเรียนรู้ ได้แก่ (1) ภาษาไทย (สามารถอ่าน สะกด หรือออกเสียง) (2) สุขศึกษาและพลศึกษา (แสดงออกทางท่าทางและ exercises ออกกำลังกาย) (3) การงานอาชีพ (พัฒนาทักษะพื้นฐานทางอาชีพ) (4) สังคมและวัฒนธรรม (ความสัมพันธ์และการเชื่อมโยงเชิงสังคม) (5) วิทยาศาสตร์ (การคิดจำแนก แยกแยะหมู่อาหาร) (6) คณิตศาสตร์ (การคำนวณ) (7) ภาษาต่างประเทศ (การเรียนรู้เบื้องต้น ภาษาถิ่น หรือ ภาษาอื่น) (8) ศิลปะการแสดง (การสร้างสรรค์และฝึกแสดงออก)⁽³⁹⁾ - โครงการโรงเรียนสร้างเสริมสุขภาพ (2545) โรงเรียนที่ร่วมโครงการ ควรสนับสนุนให้นักเรียนได้รับการฝึกทักษะ ได้แก่ การเลือกอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย การไม่รับประทานอาหารที่มีสารอันตราย การหลีกเลี่ยงเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และสารเสพติด และบุหรี่⁽⁵⁹⁾
	21	กำหนดหลักสูตรการศึกษาเพื่อส่งเสริมความรู้เท่าทันสื่อและการตลาดของกลุ่มอาหารและเครื่องดื่มที่ส่งผลเสียต่อสุขภาพแก่เด็กนักเรียน ⁽¹⁾	(ไม่พบมาตรการ)
	22	ส่งเสริมให้โรงเรียนเป็นฐานกระจายองค์ความรู้ด้านอาหารและโภชนาการแก่ชุมชนและคนในสังคม ⁽¹⁶⁾	โครงการเด็กไทยแก้มใส (2557) สนับสนุนให้จัดอบรมเรื่องการบริหารจัดการอาหาร โภชนาการ และสุขภาพ ที่ครอบคลุมบุคลากรในโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการ ได้แก่ ผู้บริหาร ครู แม่ครัว ผู้ประกอบอาหาร แกนนำนักเรียน ผู้ปกครอง รวมถึงแกนนำชุมชน
	23	ส่งเสริมสนับสนุนให้ครูมีความรู้และทักษะที่จำเป็นด้านอาหารและโภชนาการเพื่อถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียน ⁽¹⁾	- โครงการเด็กไทยแก้มใส (2557) กำหนดแนวทางในการจัดอบรมครูและบุคลากรในโรงเรียนที่ร่วมโครงการครอบคลุม 8 กิจกรรมสำคัญ ได้แก่ การเกษตรในโรงเรียน, สหกรณ์นักเรียน, การจัดบริการอาหารของโรงเรียน การติดตามภาวะโภชนาการ, การพัฒนาสุขนิสัยของนักเรียน, การพัฒนาอนามัยสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนให้ถูกสุขลักษณะ, การจัดบริการสุขภาพในโรงเรียน, การจัดการเรียนรู้เกษตร โภชนาการ และสุขภาพอนามัย

ภาคผนวก ก ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียนจากองค์การระหว่างประเทศและการดำเนินงานของประเทศไทย (ต่อ)

องค์ประกอบ*	ที่	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย จากองค์การระหว่างประเทศ	นโยบายและมาตรการของประเทศไทย
			- โครงการพัฒนาระบบและกลไก เพื่อเด็กไทยมีโภชนาการสมวัย (2552) เพื่อเสริมสร้างศักยภาพและสมรรถนะของ อปท. โรงเรียน ศูนย์เด็กเล็ก บ้านรับเลี้ยงและชุมชน รวมทั้งภาคีเครือข่ายในการพัฒนาพฤติกรรม โภชนาการที่พึงประสงค์ เพื่อนำไปสู่การมีภาวะโภชนาการสมวัยของทารก เด็กวัยก่อนเรียน และเด็กวัยเรียน⁽³⁷⁾
	24	ส่งเสริมสนับสนุนให้โรงเรียนพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้และทักษะด้านอาหารและโภชนาการเพื่อดำเนินชีวิตอย่างมีสุขภาพดี ^(1,20)	- โครงการเด็กไทยแก้มใส (2557) กำหนดแนวทางในการจัดอบรมครูและบุคลากรในโรงเรียนที่ร่วมโครงการครอบคลุม 8 กิจกรรมสำคัญ ได้แก่ การเกษตรในโรงเรียน, สหกรณ์นักเรียน, การจัดบริการอาหารของโรงเรียน การติดตามภาวะโภชนาการ, การพัฒนาสุขนิสัยของนักเรียน, การพัฒนาอนามัยสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนให้ถูกสุขลักษณะ, การจัดการบริการสุขภาพในโรงเรียน, การจัดการเรียนรู้เกษตร โภชนาการ และสุขภาพอนามัย - โครงการพัฒนาระบบและกลไก เพื่อเด็กไทยมีโภชนาการสมวัย (2552) เพื่อเสริมสร้างศักยภาพและสมรรถนะของ อปท. โรงเรียน ศูนย์เด็กเล็ก บ้านรับเลี้ยงและชุมชน รวมทั้งภาคีเครือข่ายในการพัฒนาพฤติกรรม โภชนาการที่พึงประสงค์ เพื่อนำไปสู่การมีภาวะโภชนาการสมวัยของทารก เด็กวัยก่อนเรียน และเด็กวัยเรียน⁽³⁷⁾ - โครงการโรงเรียนสร้างเสริมสุขภาพ (2545) โรงเรียนที่ร่วมโครงการควรจัดให้บุคลากรเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อส่งเสริมหรือแก้ไขปัญหาสุขภาพ เช่น กิจกรรมออกกำลังกาย การส่งเสริมโภชนาการ นันทนาการ⁽⁵⁹⁾
	25	ส่งเสริมสนับสนุนให้โรงเรียนพัฒนาบุคลากรให้เป็นผู้ดำเนินการเปลี่ยนแปลงด้านการบริโภคอาหารที่ดีต่อสุขภาพ ⁽¹⁸⁾	โครงการพัฒนาระบบและกลไก เพื่อเด็กไทยมีโภชนาการสมวัย (2552) เพื่อเสริมสร้างศักยภาพและสมรรถนะของ อปท. โรงเรียน ศูนย์เด็กเล็ก บ้านรับเลี้ยงและชุมชน รวมทั้งภาคีเครือข่ายในการพัฒนาพฤติกรรม โภชนาการที่พึงประสงค์ เพื่อนำไปสู่การมีภาวะโภชนาการสมวัยของทารก เด็กวัยก่อนเรียน และเด็กวัยเรียน ⁽³⁷⁾

3. มิติห่วงโซ่การจัดซื้อและคุณค่าแบบองค์รวม

	26	ส่งเสริม สนับสนุนการทำเกษตรและผลิตอาหาร ทั้งที่บ้านและที่โรงเรียน เพื่อเสริมโภชนาการเด็กนักเรียน ⁽²¹⁾	- โครงการเงินทุนหมุนเวียนส่งเสริมผลผลิตเพื่อโครงการอาหารกลางวัน ภายใต้พระราชบัญญัติกองทุนเพื่อโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ. 2535 สนับสนุนงบประมาณเงินดอกเบี้ยจากกองทุนเพื่อโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา สำหรับดำเนินการส่งเสริมผลผลิตการเกษตรเพื่อโครงการอาหารกลางวัน คุณสมบัติโรงเรียน เช่น ตั้งอยู่ในถิ่นทุรกันดาร, นักเรียนมีภาวะทุพโภชนาการ (น้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์) เกินร้อยละ 10, โรงเรียนไม่สามารถจัดอาหารกลางวันที่มีคุณภาพ และปริมาณที่เพียงพอให้นักเรียนได้ทุกคน
--	----	--	---

ภาคผนวก ก ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียนจากองค์การระหว่างประเทศและการดำเนินงานของประเทศไทย (ต่อ)

องค์ประกอบ*	ที่	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายจากองค์การระหว่างประเทศ	นโยบายและมาตรการของประเทศไทย
			- โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน (2523) สนับสนุนงบประมาณเพื่อให้โรงเรียน 1) ส่งเสริมการผลิตอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการในโรงเรียน 2) ส่งเสริมการถนอมอาหารที่มีเหลือใช้ เพื่อเก็บไว้ใช้ในฤดูขาดแคลน 3) ประกอบอาหารกลางวันและอาหารเสริมที่มีคุณค่า และถูกสุขลักษณะ รวมทั้งการตรวจสอบสุขภาพ และปรับปรุงภาวะโภชนาการ 4) จัดการเรียนการสอนเรื่องการเกษตรและโภชนาการในโรงเรียนให้สอดคล้องกับกิจกรรมของโครงการ และ 5) ขยายผลสู่ชุมชน ซึ่งมีโรงเรียนเป็นต้นแบบ โดยเด็กนักเรียนและผู้ปกครอง นำองค์ความรู้จากโรงเรียนไปปฏิบัติที่บ้าน^(35,36) - โครงการเด็กไทยแก้มใส (2557) วางแนวปฏิบัติในการทำการเกษตรในโรงเรียนสำหรับโรงเรียนที่ร่วมโครงการ เช่น การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ แนวทางการจัดการพืชผักและไม้ผล การจัดการการผลิตพืชผักอายุสั้น
	27	กำหนดมาตรการหรือส่งเสริมให้โรงเรียนจัดซื้ออาหารหรือวัตถุดิบในท้องถิ่นและสร้างการมีส่วนร่วมกับเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่ ⁽¹⁸⁾	โครงการเด็กไทยแก้มใส (2557) ส่งเสริมให้โรงเรียนที่ร่วมโครงการมีการจัดทำรายการอาหารหมุนเวียนอย่างน้อย 1 เดือนตามมาตรฐานโภชนาการที่สอดคล้องกับผลผลิตทางการเกษตร/ปศุสัตว์/ประมงของโรงเรียนและหรือชุมชน
	28	ส่งเสริมหรือสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรรายย่อย และกลุ่มเกษตรกรผลิตอาหารที่มีคุณภาพ และปลอดภัยเพื่อสนับสนุนอาหารที่ปลอดภัยและมีคุณค่าทางโภชนาการแก่โรงเรียน ⁽¹⁸⁾	โครงการส่งเสริมการใช้สารอินทรีย์ทดแทนสารเคมีทางการเกษตร โดยส่งเสริมเกษตรกรให้ใช้สารอินทรีย์ในการเกษตรโดยจัดตั้งกลุ่มและจัดการบรรยายวิธีการใช้สารอินทรีย์ทดแทนสารเคมีทางการเกษตร การฝึกปฏิบัติในพื้นที่อบรมถ่ายทอดความรู้การใช้ปุ๋ยเคมีให้เหมาะสมตามชนิดของดินและพืชในแต่ละพื้นที่
	29	ส่งเสริมให้โรงเรียนมีการวางแผนการจัดซื้ออาหารในโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพและคาดการณ์ได้ เพื่อส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม กลุ่มเกษตรกร เกษตรกรรายย่อย ⁽¹⁸⁾	ระบบแนะนำสำหรับอาหารกลางวันในโรงเรียนแบบอัตโนมัติ (Thai School Lunch) (2555) เครื่องมือที่ช่วยให้โรงเรียนสามารถคำนวณปริมาณสารอาหารของวัตถุดิบการเกษตรในพื้นที่เพื่อวางแผนการจัดซื้อวัตถุดิบทางการเกษตรต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ⁽⁴⁸⁾

4. มิติด้านสภาพแวดล้อมทางนโยบาย กฎหมาย และกลไกสนับสนุน

4.1 ด้านการสนับสนุนเชิงนโยบายในระดับประเทศ	30	กำหนดยุทธศาสตร์หรือบูรณาการประเด็นด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียนเข้ากับยุทธศาสตร์แห่งชาติ ^(18,20)	- มติคณะรัฐมนตรี เรื่อง โครงการส่งเสริมให้นักเรียนทุกคนได้รับประทานอาหารกลางวันอิมทุกวัน วันที่ 19 ตุลาคม 2542 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบให้ “การส่งเสริมให้นักเรียนทุกคนได้รับประทานอาหารกลางวันอิมทุกวัน” เป็นนโยบายสำคัญของรัฐบาล ส่งผลให้มีการอุดหนุนงบประมาณอาหารกลางวันประจำทุกปี - ยุทธศาสตร์ในการจัดการปัญหาภาวะน้ำหนักเกินและโรคอ้วน พ.ศ. 2553-2562 การควบคุมการตลาด อาหารสำหรับทารกและเด็กเล็กและสินค้าอาหารประเภทไขมัน หรือน้ำตาล หรือโซเดียมสูงในสถานศึกษา
--	----	--	--

ภาคผนวก ก ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียนจากองค์การระหว่างประเทศและการดำเนินงานของประเทศไทย (ต่อ)

องค์ประกอบ*	ที่	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย จากองค์การระหว่างประเทศ	นโยบายและมาตรการของประเทศไทย
			- แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบส่งเสริมสุขภาพ และอนามัยสิ่งแวดล้อมตามแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ตัวชี้วัดกรมอนามัย 1) ร้อยละของเด็กวัยเรียน (6-14 ปี) ฟันไม่ผุ (caries free) และเด็กอายุ 12 ปี มีส่วนสูงเฉลี่ยตามเกณฑ์ 2) ร้อยละของเด็กวัยเรียนมีพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์ด้านการบริโภคอาหาร กิจกรรมทางกาย และทันตสุขภาพ 3) เด็กวัยเรียนกินผักต่อมื้อตามเกณฑ์ - ยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. 2560-2564 มีเป้าหมายเพื่อให้มีการกำหนดมาตรการ/นโยบาย ให้โรงเรียน โรงพยาบาล หรือหน่วยงานของรัฐ จัดหาอาหาร/วัตถุดิบที่ผลิตจากเกษตรอินทรีย์ให้นักเรียน - กรอบยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหารของประเทศไทย ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2561-2580) บูรณาการประเด็นด้านการเชื่อมโยงเกษตรกรชุมชนกับอาหารในโรงเรียน โดย 1) ส่งเสริม และสนับสนุนการเรียนรู้การทำเกษตร และผลิตอาหารในโรงเรียนและชุมชนผ่านระบบเกษตรกรประณีต (Smart Farmer) และ 2) สนับสนุนให้เกษตรกรรายย่อย และกลุ่มเกษตรกรผลิตอาหารที่มีคุณภาพและปลอดภัยในระบบพันธสัญญากับผู้ซื้อ เช่น โรงพยาบาล โรงเรียน
	31	จัดตั้งกองทุนหรือจัดสรรงบประมาณของประเทศในด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียน โดยเฉพาะมื้ออาหารหลักและอาหารเสริมในโรงเรียน ^(18,22)	- มติคณะรัฐมนตรีอนุมัติโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน (25 เมษายน 2543, 29 กรกฎาคม พ.ศ. 2551, 13 พฤษภาคม 2552, 2556) คณะรัฐมนตรีมีมติอนุมัติให้จัดสรรงบประมาณรายจ่ายประจำปีทุกปีเพื่อสนับสนุนโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา เด็กก่อนประถมศึกษา และเด็กเล็กที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณอาหารกลางวันเต็ม 100% เป็นระยะเวลา 200 วัน/ปี ในอัตรา 20 บาท/คน/วัน - มติคณะรัฐมนตรีอนุมัติโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน (25 ตุลาคม 2537 เรื่อง โครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน, 20 มกราคม 2552 เรื่อง นมโรงเรียน, 31 พฤษภาคม 2559 เรื่อง การบริหารจัดการโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน) อนุมัติโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน ปัจจุบันให้นักเรียนได้ดื่มนมตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษาจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เป็นเวลา 260 วัน/ปี ในอัตรา 5 บาท/คน/วัน - พระราชบัญญัติกองทุนเพื่อโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ. 2535 กองทุนฯ ได้สนับสนุนงบประมาณบางส่วนจากดอกผลของกองทุนฯ แก่โครงการอาหารกลางวันและโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน และยังสนับสนุนโครงการต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมโภชนาการในโรงเรียนต่าง ๆ เช่น โครงการพัฒนาระบบน้ำดื่มสะอาดในโรงเรียน โครงการบ้านไกลพักนอน

ภาคผนวก ก ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียนจากองค์การระหว่างประเทศและการดำเนินงานของประเทศไทย (ต่อ)

องค์ประกอบ*	ที่	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย จากองค์การระหว่างประเทศ	นโยบายและมาตรการของประเทศไทย
	32	สนับสนุนให้โรงเรียนมีนโยบายหรือ โครงการเพื่อสนับสนุนการจัดการ อาหารเพื่อสุขภาพในโรงเรียน ^(20,22)	โครงการโรงเรียนสร้างเสริมสุขภาพ (2545) (ศธ.) กำหนดเกณฑ์มาตรฐาน การประเมินโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ 10 องค์ประกอบ โดยองค์ประกอบ 1 ให้ความสำคัญกับนโยบายของโรงเรียนในด้านสุขภาพ โดยกำหนดให้ 1) โรงเรียนควรมีการแต่งตั้งคณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียน และ 2) โรงเรียนควรมีนโยบายส่งเสริมสุขภาพที่ครอบคลุมตามสุขบัญญัติแห่งชาติ คือ การกินอาหารสุก สะอาด ปราศจากสารอันตรายและหลีกเลี่ยงอาหาร รสจัด สีสันฉูดฉาด
	33	สนับสนุนมาตรการสร้างการยอมรับ แก่โรงเรียน (school recognition) โดยการกำหนดสถานะพิเศษหรือ รางวัลแก่โรงเรียนที่ส่งเสริมการรับ ประทานอาหารเพื่อสุขภาพ ⁽¹⁾	- โครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ (2545) (ศธ.) โครงการเปิดให้โรงเรียน ทุกสังกัด ทั้งภาครัฐและเอกชนสามารถเข้าร่วมโครงการได้ โดยมีการ กำหนดเกณฑ์ตัวชี้วัดของโรงเรียนสร้างเสริมสุขภาพ ประกอบด้วย 10 องค์ ประกอบ ดังนี้ 1) นโยบายของโรงเรียน 2) การบริหารจัดการในโรงเรียน 3) โครงการร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชน 4) การจัดสิ่งแวดล้อมใน โรงเรียนให้ดีต่อสุขภาพ 5) บริการอนามัยโรงเรียน 6) สุขศึกษาในโรงเรียน 7) โภชนาการและอาหารที่ปลอดภัย 8) การออกกำลังกาย กีฬา และ นันทนาการ 9) การให้คำปรึกษาและสนับสนุนทางสังคม และ 10) การ ส่งเสริมสุขภาพบุคลากรในโรงเรียน โดยจะมีระดับในการรับรอง 4 ระดับ ได้แก่ ระดับทองแดง ระดับเงิน ระดับทอง และสูงที่สุดคือระดับเพชร ⁽⁵⁹⁾ - โครงการโรงเรียนต้นแบบนักเรียนไทยสุขภาพดี (2556) (ศธ.) กำหนด เกณฑ์มาตรฐาน 5 ข้อ 1) ด้านการบริหารจัดการ 2) ด้านโภชนาการและ อาหารที่ปลอดภัย 3) ด้านการออกกำลังกาย กีฬาและนันทนาการ 4) ด้านทันตสุขภาพ และ 5) ด้านการมีส่วนร่วมและเครือข่าย โดยมีการมอบ รางวัลโรงเรียนที่ผ่านเกณฑ์ และจัดสรรงบประมาณสนับสนุน และผลักดัน โรงเรียนต้นแบบนักเรียนไทยสุขภาพดีให้เข้าสู่รางวัล OBEC AWARD ⁽³⁸⁾
4.2 ด้านการสร้างการมี ส่วนร่วมของพื้นที่ และชุมชน	34	กำหนดมาตรการกระจายอำนาจ ไปยังหน่วยงานระดับท้องถิ่นให้ สามารถจัดการมื้ออาหารใน โรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยต้องกำหนดบทบาทของรัฐส่วน กลาง ส่วนท้องถิ่น และภาคส่วน อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างชัดเจน ⁽¹⁵⁾	- พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 มีการกระจายอำนาจการบริหารจัดการ งบประมาณโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน และโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียนจากกระทรวงศึกษาธิการไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น - ข้อตกลงความร่วมมือในการส่งเสริมและสนับสนุนให้นักเรียนทุกคนได้รับ ประทานอาหารกลางวันอิ่มทุกวัน (ภายใต้มติคณะรัฐมนตรี เรื่อง โครงการ ส่งเสริมให้นักเรียนทุกคนได้รับประทานอาหารกลางวันอิ่มทุกวัน วันที่ 19 ตุลาคม 2542) เป็นข้อตกลงความร่วมมือในการส่งเสริมและสนับสนุนให้ นักเรียนทุกคนได้รับประทานอาหารกลางวันอิ่มทุกวันระหว่างกระทรวง ศึกษาธิการกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยให้กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข และทุกกระทรวง ทบวงให้การสนับสนุนโดยสั่ง การให้หน่วยงานในสังกัดและองค์กรในกำกับดูแลให้ความช่วยเหลือ และ ให้การสนับสนุนแก่โรงเรียนและหน่วยงานในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงเกษตรฯ ในการดำเนินงาน

ภาคผนวก ก ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียนจากองค์การระหว่างประเทศและการดำเนินงานของประเทศไทย (ต่อ)

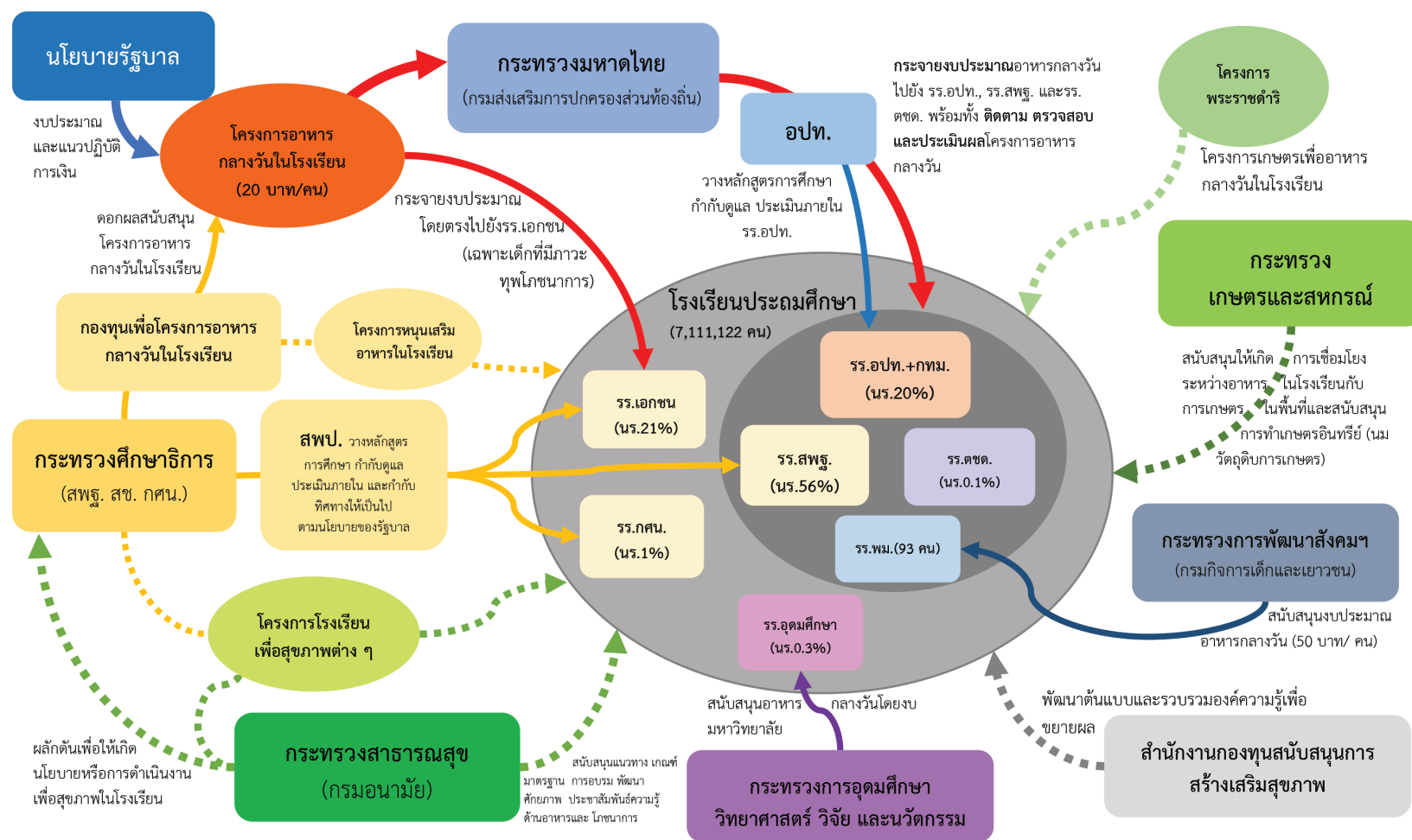
องค์ประกอบ*	ที่	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายจากองค์การระหว่างประเทศ	นโยบายและมาตรการของประเทศไทย
	35	ส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมจากชุมชน (อย่างไม่เลือกปฏิบัติ) ในการจัดมื้ออาหารหรืออาหารว่างในโรงเรียน เช่น การกำหนดเมนูอาหาร การเลือกสรรหรือจัดหาวัตถุดิบ ⁽¹⁵⁾	โครงการโรงเรียนสร้างเสริมสุขภาพ (2545) โรงเรียนที่ร่วมโครงการควรสนับสนุนให้โครงการที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพเกิดจากการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนอย่างเป็นระบบ 5 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ร่วมวิเคราะห์สภาพและสาเหตุของปัญหา 2) ร่วมวางแผน 3) ร่วมดำเนินการ 4) ร่วมตรวจสอบทบทวน และ 5) ร่วมแก้ไขพัฒนาปรับปรุง
	36	ส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการสนับสนุนกองทุนหรืองบประมาณสำหรับมื้ออาหารหรืออาหารว่างในโรงเรียน ⁽¹⁾	
	37	กำหนดให้ผู้ปกครองนักเรียน ครูผู้สอน คนในชุมชน หรือคนในพื้นที่มีส่วนร่วมเป็นกลไกการตรวจสอบการดำเนินงาน ⁽¹⁵⁾	
4.3 ด้านการติดตามและประเมินผล	38	ส่งเสริมให้โรงเรียนมีการคัดกรองภาวะโภชนาการ เช่น การวัดน้ำหนักตัวและความสูงของนักเรียนเป็นประจำ และเป็นไปตามมาตรฐาน และมีระบบการนำเสนอต่อผู้ปกครอง ⁽¹⁾	ระบบจัดเก็บข้อมูลนักเรียนรายบุคคล (Data Management Center: DMC) (2546) ของ สพฐ. ระบบจะรวบรวมข้อมูลนักเรียนรายบุคคล ข้อมูลสถานศึกษาและข้อมูลเขตพื้นที่ โดยข้อมูลนักเรียนรายบุคคลโรงเรียนมีหน้าที่จะต้องใส่ข้อมูลส่วนสูงและน้ำหนักของเด็กนักเรียนด้วย⁽⁴⁶⁾ - ระบบข้อมูลสารสนเทศทางการศึกษาท้องถิ่น (School Information System: SIS) (2554) ของ รร.อปท. ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีโรงเรียนในสังกัดกรอกข้อมูลเด็กนักเรียนทุกระดับชั้นของโรงเรียนในสังกัด โดยโรงเรียนมีหน้าที่จะต้องใส่ข้อมูลส่วนสูงและน้ำหนักของเด็กนักเรียน⁽⁴⁷⁾ - ระบบสารสนเทศสถานศึกษาเอกชนและการบริหารจัดการเงินอุดหนุน (PSIS) (2555) ของ รร.เอกชน โรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนมีหน้าที่กรอกข้อมูลส่วนสูงและน้ำหนักของเด็กนักเรียนในระบบ PSIS - โปรแกรม INMU-ThaiGrowth โดยสถาบันวิจัยโภชนาการ มหาวิทยาลัยมหิดล เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการคำนวณภาวะโภชนาการของเด็กนักเรียนได้อย่างแม่นยำ
	39	ส่งเสริมให้โรงเรียนมีผู้เชี่ยวชาญในการวิจัย ติดตาม และประเมินผลภาวะโภชนาการ ⁽¹⁾	- หนังสือที่ มท 0816.2/ว2747 ลงวันที่ 4 กันยายน 2561 เรื่อง แนวทางการกำหนดให้มีตำแหน่ง “นักโภชนาการ” เพื่อแก้ไขปัญหาภาวะโภชนาการของเด็ก เยาวชน และประชาชนในท้องถิ่น กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นได้วางแนวทางให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถจัดจ้าง “นักโภชนาการ” ประจำท้องถิ่นเพื่อทำหน้าที่ดูแลคุณค่าด้านโภชนาการของเด็ก เยาวชน และประชาชนในท้องถิ่น รวมถึงบุคคลที่ต้องดูแลด้านโภชนาการเป็นพิเศษ เช่น ผู้ป่วยเบาหวาน และให้ทำหน้าที่เผยแพร่ความรู้ทางโภชนาการให้แก่ชุมชนท้องถิ่น⁽⁴⁹⁾

ภาคผนวก ก ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียนจากองค์การระหว่างประเทศและการดำเนินงานของประเทศไทย (ต่อ)

องค์ประกอบ*	ที่	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย จากองค์การระหว่างประเทศ	นโยบายและมาตรการของประเทศไทย
	40	สนับสนุนให้เกิดการแลกเปลี่ยน ผลลัพธ์ของภาวะโภชนาการ นักเรียนในโรงเรียนไปยังบริการ สุขภาพของโรงเรียนอื่น ๆ และ บริการสุขภาพของชุมชน ⁽¹⁾	KidDiary application โดยศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์ แห่งชาติ (เนคเทค) ร่วมกับกุมารแพทย์ผู้เชี่ยวชาญด้านต่อมไร้ท่อ พัฒนาการ และโภชนาการ เป็นแอปพลิเคชันบนโทรศัพท์ที่จัดทำขึ้นเพื่อช่วยให้ผู้ ปกครองสามารถติดตาม เฝ้าระวัง กำหนดการฉีดวัคซีนตามเกณฑ์พร้อม ทั้งคัดกรองการเจริญเติบโต และพัฒนาการของลูกตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 18 ปี โดยโปรแกรมสามารถแจ้งเตือนเมื่อพบเด็กที่มีความเสี่ยงเพื่อให้เด็กได้ มีโอกาสพบแพทย์ และรับการประเมินพร้อมรับทราบแนวทางการพัฒนา ที่เหมาะสมรอบด้านตามวัย ซึ่งข้อมูลที่บันทึกและแสดงในโปรแกรมนี้อาจ ช่วยให้ แพทย์สามารถวินิจฉัยได้อย่างรวดเร็ว และแม่นยำยิ่งขึ้น ปัจจุบันมี การเชื่อมโยงกับฐานข้อมูลโปรแกรม Thai school lunch และโรงพยาบาล
	41	กำหนดมาตรการจัดการกับผล ประโยชน์ทับซ้อน (COI) ในการ จัดการอาหารและโภชนาการใน โรงเรียนอย่างเข้มแข็ง ⁽¹⁸⁾	(ไม่พบมาตรการ)
	42	กำหนดกฎระเบียบเพื่อสร้างกลไก การติดตามประเมินผลการดำเนิน งาน ทั้งในระดับส่วนกลาง รวมถึง หน่วยงานในระดับพื้นที่ โดยกำหนด ให้มีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และต้องดำเนินการอย่างโปร่งใส ⁽¹⁵⁾	- คำสั่งคณะกรรมการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์เพื่อสร้างความเชื่อมโยงด้าน อาหารและโภชนาการสู่คุณภาพชีวิตที่ดี ที่ 2/2562 เรื่อง แต่งตั้งคณะ อนุกรรมการการพัฒนาการบริหารจัดการด้านอาหารและโภชนาการใน โรงเรียนมีการแต่งตั้งคณะอนุกรรมการการพัฒนาการบริหารจัดการด้าน อาหารและโภชนาการในโรงเรียน ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวง มหาดไทยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สสส. นักวิชาการ และภาคประชา สังคมต่าง ๆ - หนังสือที่ มท 0816.2/ว3545 ลงวันที่ 5 พฤศจิกายน 2561 เรื่อง การ ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นได้จัดทำแบบติดตาม ตรวจสอบ และ ประเมินผลการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันและสั่งการให้องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินงานติดตามประเมินการดำเนินงานด้านอาหาร กลางวันในโรงเรียนทั้งในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและนอกสังกัด โดยมีสำนักงานผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้กลั่นกรองและรวบรวม⁽⁵⁰⁾

หมายเหตุ: *FAO School Food and Nutrition Framework (FAO, 2019)⁽²⁾

248

หมายเหตุ: กทม. = กรุงเทพมหานคร, กศน. = สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, ดชด. = กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน, พม.= กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, สช. = สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน, สพฐ. = สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, สปป. = สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา, อปท. = องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, สฟป.=สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา, ดชด.=กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน, พม.=กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์